

Feighet i romanform

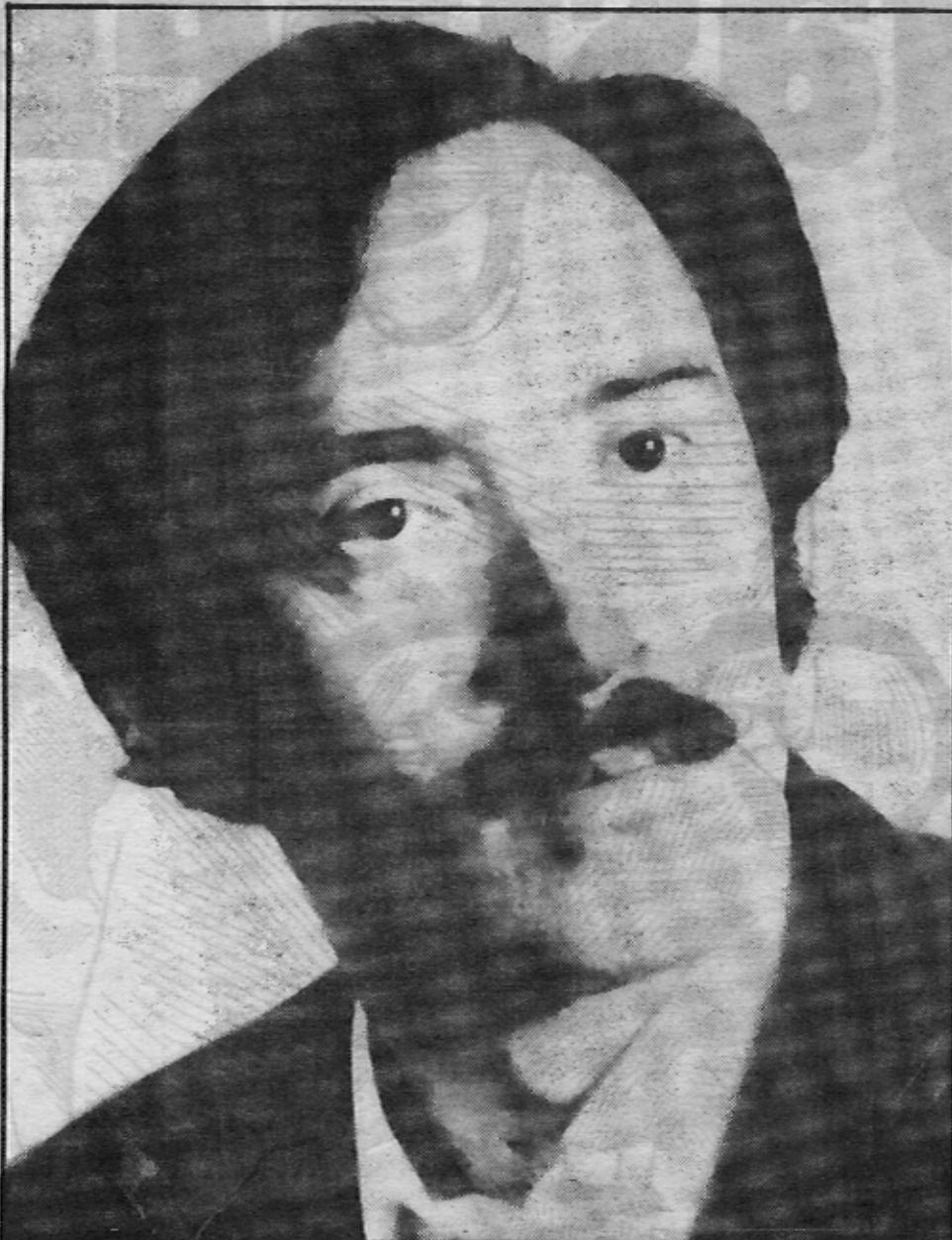
Hvis en forfatter bruker den skjønnlitterære formen til å angripe bestemte personer eller grupperinger, så synes jeg det er et uttrykk for feighet. Forfatteren opphøyer derved seg selv til en slags dommende instans, uten at den som angripes kan ta til motmæle. Det er her feigheten kommer inn.

Ordene kommer fra litteraturprofessor Willy Dahl ved Universitetet i Bergen. De er ikke myntet på Kaj Skagens roman «Himmelen vet ingenting» - den har ikke Willy Dahl lest - men er generelle betraktninger omkring det å skjule seg bak romanformen når personangrep lanseres.

Og nettopp dette anonymiserte - men likefullt lett gjenkjennelige - angrepet på bestemte personer er det som har vakt en kritikkstorm både mot forfatter og forlag etter at Cappelen tidligere denne uken lanserte romanen «Himmelen vet ingen ting».

Intern strid

Skagen har hentet rammen om sin handling fra det drama som utspilte seg i Gyldendal for noen år tilbake - en intern strid om forlagets utgivelsespolitikk som endte med at den daværende forlagsredaktør Sigmund Hoftun

— Selvsagt kan den problematikk som Kaj Skagen tar opp behandles skjønnlitterært, men da må man sette som moralsk krav at problemene løses fra personene. Uthengning av personer er feigt, sier professor Willy Dahl.

Vårt Land, 10.9.88

— D —

Vårland, 10.09.88

tok sitt liv. Skagen har i flere intervjuer den siste uken forsikret at det ikke dreier seg om en nøkkelroman, men sier samtidig at den er blitt til fordi han ikke klarte å forsones med måten Sigmund Hoftun døde på, eller omstendighetene rundt hans dødsfall.

«Jeg kunne selvfølgelig ha kamuflert det mer. Jeg kunne ha lagt begivenhetene til et musikkonservatorium, slik jeg hadde planlagt i begynnelsen. Men det var ikke en privat sak det som skjedde den gangen. Massemedia og offentligheten ikke bare deltok på det hele, de var med på å framskynde utfallet. Jeg synes ikke det er noe galt i om de som var involvert i Sigmund Hoftuns død, reflekterer over sin rolle», sier Kaj Skagen i et intervju i Arbeiderbladet tirsdag.

«Nøkkelroman»

Merkelappen «nøkkelroman» festes gjerne til romaner der man kan gjenkjenne personer eller miljø fra virkeligheten. Hensikten er ikke i første rekke å si noe om disse - de brukes av forfatteren for å belyse et mer omfattende tema. Men nøkkelromanen kan også fremheve selve «nøkkelen» som det viktigste

- den opprinnelige historien eller tilbakeføringen til personene. Slik kritikken av Skagens roman må leses, er det den sistnevnte tolking som må legges til grunn.

— I norsk litteraturhistorie har vi flere eksempler på såkalte nøkkelromane, og de har tildels vakt offentlig debatt. Agnar Mykles «Sangen om den røde rubin» (1956) ble i sin tid nektet utlånt fra Bergen offentlige bibliotek, fordi modellene i boken var for lett gjennkjennelige. Nå var ikke Mykles hensikt å avsløre dette miljøet - hans motiver var av mer seksualpolitisk karakter, sier professor Willy Dahl.

Dahl trekker også fram Hans Jægers «Fra Kristiania-bohem» (1885) som eksempel på en roman der man vet hvem personene er i virkeligheten. Her opptrer også navngitte personer, for eksempel Bjørnstjerne Bjørnson som latterliggjøres i intervjuform. Selv opplevde Bjørnstjerne Bjørnson en kritikkstorm med uttrykk som «likskjending» og «gravrøveri» da han i sitt skuespill «Paul Lange og Tora Parsberg» (1898) tok utgangspunkt i tidligere statsminister Ole Rich-

ters selvmord. I Gunnar Heibergs «Paradesegen» (1913) ble det for øvrig ironisert sterkt over Bjørnsons begravelse - særlig på bakgrunn av det som Heiberg oppfattet som Bjørnson-sønnenes forsøk på å slå mynt på den gamle.

«Uinteressant»

En nyere og mer direkte parallel til Skagen-boken er Bjørn Gunnar Olsens «Torgprinsen» (1975), som også kulminerer i hovedpersonens selvmord. Romanen henter sitt råstoff direkte fra Youngstorget, der AUF-lederen bukker under i makkampen i Arbeiderpartiet. Også denne romanen er senere filmet.

Forfatteren Alfred Hauge har engang sagt at forfattere må kunne bruke allslags stoff i sine bøker, men at spørsmålet er hvordan man bruker dette stoffet. Professor Willy Dahl mener at en roman blir uinteressant dersom den er tett knyttet til virkeligheten, uten å gi noen kunstnerisk fortolkning av denne.

— Selvsagt kan den problematikk som Skagen tar opp behandles skjønnlitterært, men da må man sette som moralsk krav at problemetne løses fra personene.

Uthengning av personer er feigt, sier Dahl som viser til Thorkil Hansens bok «Prosesen mot Hamsun» (1978) som et eksempel på hvor lettint det kan være for en forfatter å skjule seg bak skjønnlitteratur-stempelet. Samtidig som Hansen framholdt boken som dokumentarisk, henviser han til den dikteriske frihet hver gang han ble konfrontert med kilder som kunne dokumentere at det han skrev var feil.

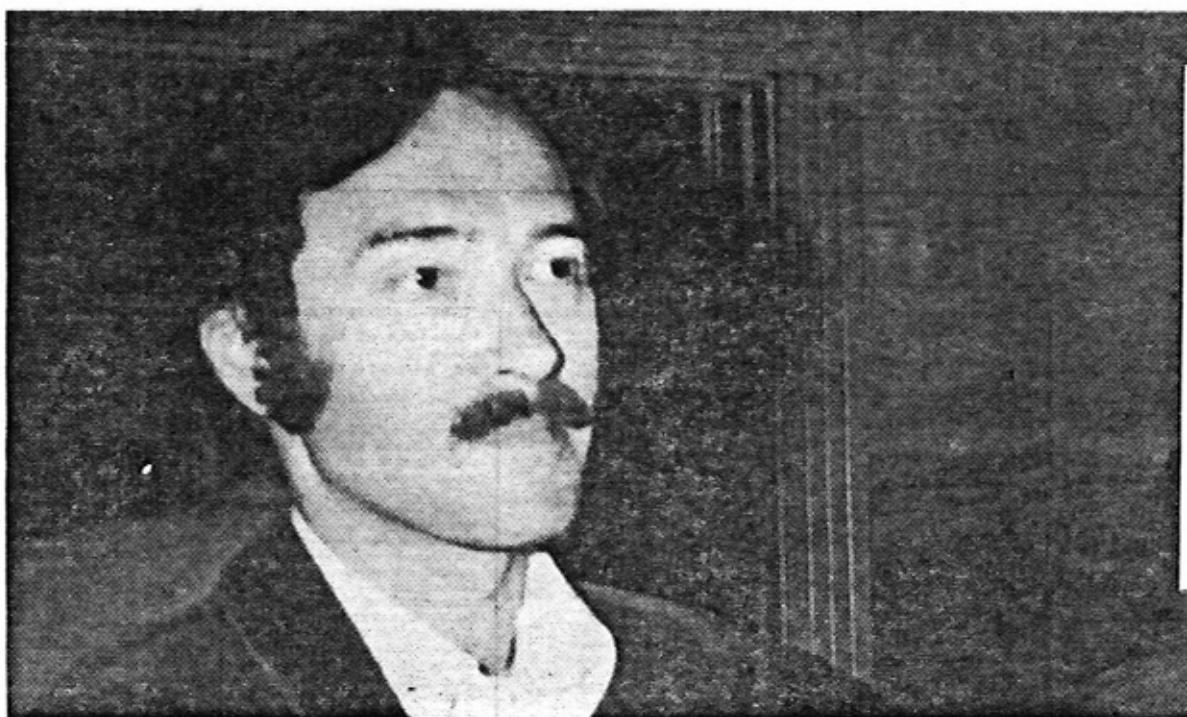
Juridisk vil man vanskelig komme noe vei mot en roman der personene er gjennkjennelige, men ikke nevnes ved navn. Kulturredaktør Steinar Hansson Arbeiderbladet kritiserer også denne formen for debatt, som ikke kan besvares:

Ensidige

— Portrettene er en side og karikerte, og ville under vanlige omstendigheter ha ledet til motinnlegg fra så de battrøre menn. Men her er ikke vanlige omstendigheter til stede. Derfor er også Skagen innlegg et slag under beltestedet, en måte debatter på vi ikke er vant med. Ingen vei helt hvordan man skal holde seg.

Av Geir Ove Fon

Romanen «Himmelens vet ingenting» er møtt med kritikkstorm, og forfatteren Kaj Skagen vil møte det ubehagelige spørsmål om han ikke selv er et tidstypisk eksempel på en «tabloid-forfatter». For denne gang har Skagen etter kritikernes unisone dom ikke målbåret sine påståtte høyverdige og åndelige hensikter på en kunstnerisk forsvarlig måte.

A
BYRÆ

P.B. 1180 :

VÅR

Pol. 1

C

105

Foto: ØYSTEIN GLOPPSTAD

Cap. Tabloid-forakteren

Forfatteren Kaj Skagen forakter tabloid-journalistikk, ja hele tabloid-samfunnet. Store deler av hans forfatterskap er et oppgjør med dette samfunnet i forfall, nå sist gjennom nekkelen-romanen om det årværdige bokforlaget som lar kortsiktige økonomiske hensyn meie ned de kulturbærende idealer som generasjoner før oss har oppbevaret.

Etter at romanen «Himmelens vet ingenting», denne uken er møtt med en kritikkstorm med maksimale utslag på den kulturelle Beaufort-skala, vil Skagen møte det ubehagelige spørsmål om han ikke selv er et tidstypisk eksempel på en «tabloid-forfatter». For denne gang har Skagen etter kritikernes unisone dom ikke målbåret sine påståtte høyverdige og åndelige hensikter på en kunstnerisk forsvarlig måte, men snarere forfalt til karikert retorikk og tabloidert kulturtkritikk. Sagt på en annen måte: Romanen framstår som akkurat like spekulativ som de løssalgsvise Skagen ynder å angripe.

Et tilbakeblikk på Kaj Skagens litterære produksjon viser at 39-åringen har vært en flittig leverandør til norske bokhandlerdikter. Siden han debuterte i 22-årsalderen - det er sytten år siden - har han utgitt fjorten bøker. De siste åtte årene har han også utgitt det antroposofisk-inspirerte Tidsskriftet Arken, sammen med Peter Normann Waage. Debuten, «Gatedikt», kom i 1971 - hans endelige gjennombrudd med den prisbelønte romanen «Broene brenner», i 1982. Men det er de siste fem årene Kaj Skagen har markert seg som en av våre ivrigste og mest uredde samtids-kritikere.

Da essay-samlingen «Bazarovs

barn», utkom i 1983 ertet Skagen på seg en samlet falanks av de såkalte ml-forfattere, og endel andre. I denne boken tok han med en umåtelig tro på litteraturs betydning - på seg å rehabiliter innsikter som er tabubelagte, samtidig som han rettet flengende kritikk mot de forfattere som ikke makket til å hånd om og ansvar for folks myter, drømmer og idealer. I dette littærer masseordet ble både Knut Faldbakken, Erling Gjelsvik, Tove Nilsen, Tor Ørnestad, Espen Haavardsholm og andre meiet ned for føte - sterkest gikk det ut over Faldbakken som ble betegnet som en «en vandrrende åndslivskatastrofe». Skagens problem - og kanskje også styrke? - var at hans følelsesutbrudd i «Bazarovs barn», bare tolk utgangspunkt i en smal gruppe forfattere, og at denne kritikken baserte seg på en lesemåte som vanskelig kunne kalles metodisk eller vitenskapelig. Men Skagen frakot gjennom boken ml-forfatterne det hegemoni - ja nærmest monopol - de gjennom en årrække hadde hatt på å drive ideologikkritikk.

I sitt forfatterskap kommer Skagen stadig tilbake til en bunnles forakt for og mistro til alt som kan smake av teknologi - parrett med en gjennomgående kulturpessimisme. Om dette er det en anmelder av «Himmelens vet ingenting» skriver at: «Forfatteren kaster seg med en veldig tyngde mot vid-åpne dører når han beskriver Norges utvikling fra katedral til børs - det meste har vært sagt bedre av andre kulturpessimister før.» (Ingar Skrede, Dagbladet).

Etter stormen mot «Bazarovs barn», for fem år siden dro Kaj

Skagen i eksil til Roma fra sin Bergens-tilværelse. Mest sår var han over et lyskespark med nazisme-beskylninger fra Dagbladets kulturredaktør Hans Fredrik Dahl - det hele endte opp med Skagen på forsiden av Dagbladet under tittelen «Jeg er ingen nazist». Hans Fredrik Dahl dukker i «Himmelens vet ingenting» opp som en påtakelig rollemodell for kulturredaktør Peer Freddy Rønneberg i Dagens Gang - introdusert på følgende måte i Skagens roman:

«Han så ut som han ikke hadde sovet eller vokst noe særlig siden han ble jaget ut av morslivet omkring førti år tidligere. Denne begivenheten hadde funnet sted i S., en småby beryktet for sin illeluktende papirfabrikk, som i generasjoner hadde latt sine skittengule utsondringer synke ned over menneskenes gater og stuer, slik at ikke bare klærne deres, men også huden, kjøttet og innvollene, var blitt gjennomtrukket av en umiskjennelig stank. Det må ha vært dette som hadde fordervert Peer Freddy Rønnebergs humør for altid, og som fikk han til å redigere sine kultursider slik som han gjorde. Papirfabrikken ble allestedsnærverende lukt til latrine kan ha vært hans første møte med verden, og gav ham kanskje en dyster forutansettelse å skulle ende sine dager i en avis med skamlos kjendisjakt, hjerteskjærende dyrefortellinger og nifse foljetonger om landlig incest som sin spesielt.

Forfatteren av denne passus var det som i 1985 utgav «Retten som ingen kunne målbinde. En forsvarstale for Arne Treholt». I denne forsvarstalen på nesten hundre sider tar Skagen et oppgjør med dommere, påtalemynigheter, overvåkningspolitiet,

Riksadvokaten, Regjeringen og pressen. Alle disse spilte på parti mot Treholt, skriver Skagen i denne boken, og legger til at Treholt-dommen bygger på et menneskesyn som er for primitivt til å være troverdig.

Allerede på pressekonferansen under lanseringen av boken møtte Kaj Skagen knallhard kritikk fra journalister som hadde fulgt Treholt-saken så og si på heltid siden bryråsjefen ble pågrepet på Fornebu den 20. januar 1984, med sikkerhetsgraderte dokumenter i bagasjen. Kritikken gikk på konkrete feil i Skagens saks-framsättning, noe Skagen motte med å si at bokens form var blitt slik den ble for at han skulle få fram sitt anliggende. Skagen fremholdt at ettersom dommerne manglet beviser mot Treholt, måtte de bygge domspremisse opp omkring en oppfatning av mennesket Arne Treholt. Ifølge Skagens resonnement måtte domspremisse derved få karakter som en roman. Skagen betegnet dommernes menneskesyn som så foreldet og personleggene som så unyanserte, at romanen ville ha blitt refusert av første litterære konsulent.

Nå er det nok en tilfeldighet at dette siste argumentet fra Skagens side så og si er identisk med deler av den kritikk hans siste roman er møtt med fra landets anmeldere. Spørsmålet er om dette vil justere den kurs Kaj Skagen staker ut fra sitt skrivekammer i Rue Moffin i Paris - eller om det snarere vil gi næring til den økende følelse han må ha av å være den siste ridder i kampanjen for den tapte ære...

Av Geir Ove Fonn

Vårt Land 10. sept. 1988

9.9.88

KULTUR OG DEBATT * KULTUR OG DEBATT * KULTUR OG DEBATT * KULTUR OG DEBATT

En forleggers død

Kaj Skagens «Himmelen vet ingenting», romanen om Gyldendal-konflikten som endte med Sigmund Hoftuns selvmord, opplever en unison fordømmelse i media. Den ene holder, mens den andre slår: etiske og estetiske avsky-resolusjoner kokes sammen til en herlig suppe. Selv i radioens anmeldelse – tradisjonelt så tertefin – står fråden om kjeften på Magne Lindholm.

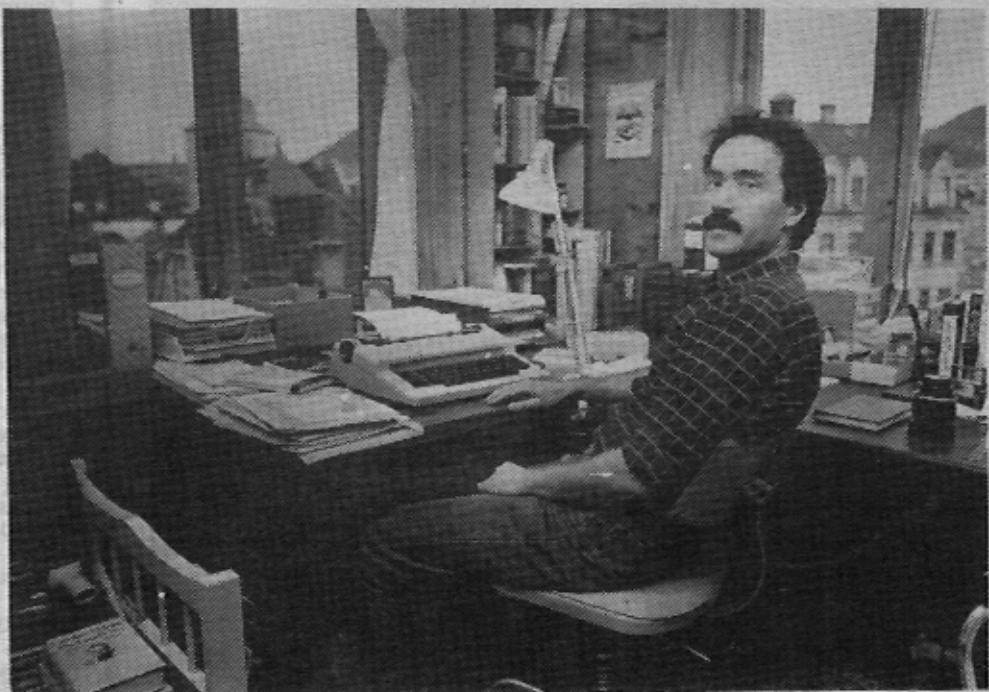
Den hatske tonen er direkte skremmende. Den er ekstremt autoritær. En som selv er forfatter, føler seg hønsatt til en svunnen tid. Mediaheten stiller Skagens bok i brennpunktet for en debatt om hva det er legio for en norsk forfatter å gi uttrykk for, henimot slutten av det tjuende århundre.

Jeg spør meg selv: om Kaj Skagen hadde tatt utgangspunkt i et autentisk selvmord i Gryllefjord, i et miljø av fiskere – ville forlagsfolk og pressen så mye som lee på et øyelokk? Når forlagskretsene og pressemiljøet selv er direkte involvert, trer forsvarsmekanismen i kraft.

I tillegg til å være uttrykk for det reneste hykleri, er dette ytterst paradoksalt. Nettopp i disse kulturbærende miljøene burde det være høyest under taket når det gjelder å godta forfatterens rett til å behandle de mest ømtålige emner på en måte som han selv finner kunstnerisk forsvarlig.

Daglig praksis i norske media diskvalifiserer pressen som dommer over andres måte å behandle personlige tragedier på. Når det gjelder forlagene, har de en plikt til å hegne om den kunstneriske friheten – uansett hvor ubehagelig det må føles.

For tretti år siden tjente Gyldendal en masse penger på Sangen om den røde rubin, som utleverte sekssuallivet til lett gjenkjennelige mennesker – i en tid da denslags var fullstendig uhørt. Mykles karikerte eksponering av et miljø i Ber-

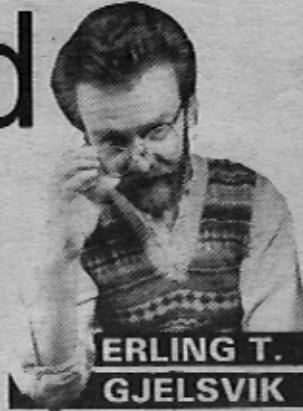
KAJ SKAGEN, forfatter som rundjules i aviser og NRK. Men hvorfor så tertefine reaksjoner? – spør Erling Gjelsvik.

gen ble forsvar av torlaget med nebb og klør. Man kan vanskelig bli fortørnet, når det skjer en tilsvarende eksponering av miljøet på Gyldendal.

Man kan vel heller ikke bli særlig overrasket. Når forlagsfolk og et kobbel forfattere er involvert i et hendelsesforløp med såpass mye dramatikk og en så tragisk utgang, ville det være et mirakel om historien unngikk å ende mellom to permer. Ramasikret er et uttrykk for provinsialitet. Hadde noe til-

svarende til Gyldendal-oppørret skjedd i en av de større kulturnasjonene, ville det allerede ha eksistert en serie bøker om det.

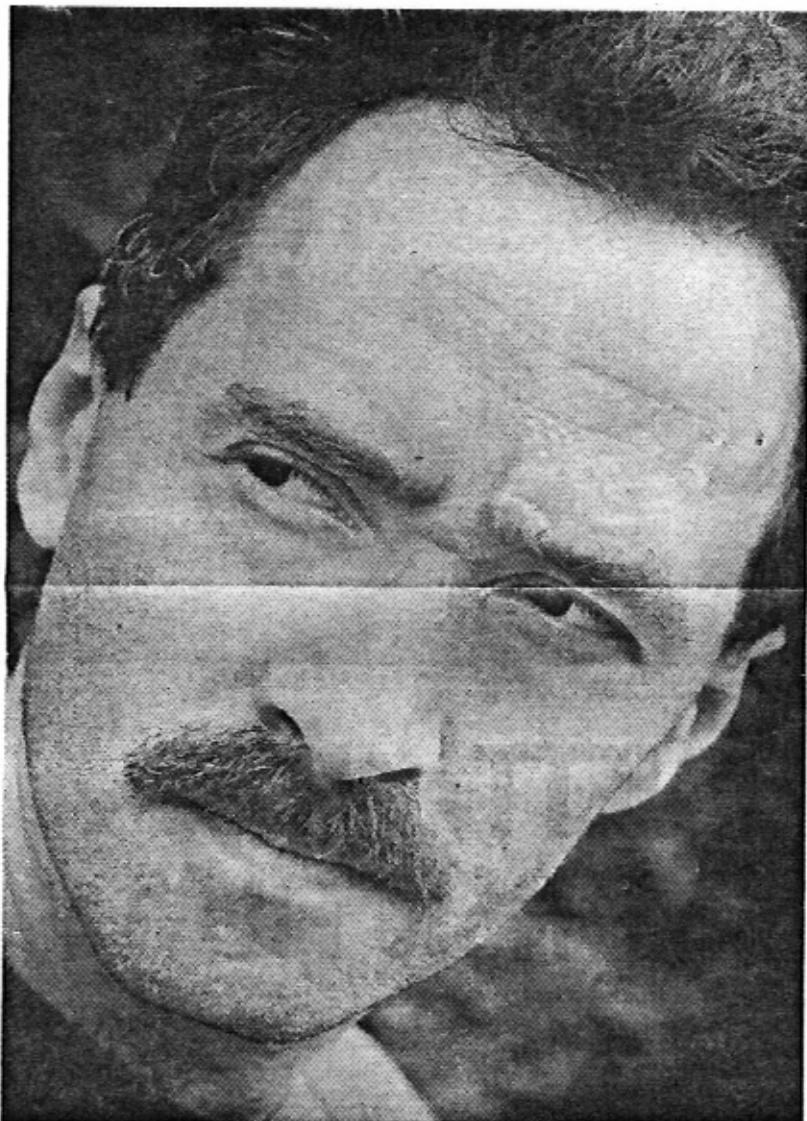
Skagen har gjort det forfattere til alle tider har gjort når de sørger – skrevet en elegi. Det er en elegi over et menneske, som også blir en elegi over en kultur i forfall. Han har valgt å skrive seg ut av det, som det heter på floskelspråket. Hvis det er tillatt, må det også være ham tillatt å gi uttrykk for hva han faktisk føler – ikke bare en frisert

**ERLING T.
GJELSVIK**

versjon. Som det nå er, blir han banket opp fordi han er forfatter.

Personlig var jeg altfor sterkt involvert i Hoftun-saken til å kunne gi en vederheftig vurdering av innholdet i Kaj Skagens roman. Som aktør i dramaet føler jeg trang til å holde eventuelle innvendinger for meg selv. Jeg ville ha skrevet en annen historie, for tragedien er alltid et kaleidoskop. Kaj har skrevet sin versjon. Det har han rett til.

MISLYKKET: Kaj Skagens nye roman er totalt mislykket, en gedigen fiasco i kulturkampen og et forføllet forsøk på å reise en vakker gravsten over en venn, skriver VGs anmelder.

Foto: ERIK POPPE

«... det er nettopp denne grisete blandingen av fiksjon og fakta som gjør boken så ufyselig.»

TOTAL FIASKO

Det er vanskelig å beskynde norsk åndslivs ensomme rytter for spekulasjon. Men Kaj Skagens kulturelle kamprop minner denne gang mest om barnekorstogene. Naiv idealisme som endte i tragedie — og ingen kom frem til den hellige stad.

«Himmelten vet ingenting» er totalt mislykket som roman, en gedigen fiasco i kulturkampen og et forføllet forsøk på å reise en vakker gravsten over en kjer venn.

Det er ingen hemmelighet at dennenakkelromen han håndler om Gylldendal-direktør Andreas Skartveit, forlagslitterære forsteemann Sigmund Hoftun og Dagbladets daværende kulturredaktør Hans Fredrik Dahl i rollene som henholdsvis skurk og erkeskruk.

Seg selv å takke

Lett maskert selvfølgelig — Skagen diker jo, må vite — men ikke så meget at forfatterens påstand om at han like gjerne kunne skrevet om andre personer i et annet miljø kan aksepteres. Om Skagen klager over at debatten avspores, har han bare seg selv å takke.

Før det er nettopp denne grisete blandingen av fiksjon og fakta som gjør boken så ufyselig. Ingen kan imotstå fremstillingen av den tragiske historien uten å bli mist med argumentet om det er en roman uten krav på historisk sannhet.

Boken blir en paradox i forhold til hensikten: Den interne striden på Gylldendal før fire år siden ble kjent gjennom store oppslag i Dagbladet.

Skagen mener at deknningen som tilsynelatende hadde brodd mot Skartveit, egentlig rammet Hoftun. Nøyaktig samme virkning får han

egen roman. Forlagsredaktørens skjøbne blir tegnet i yngelige streker — fra opprør til feigt tilbaketog og selvord. Som diktning er dette uanestdig — skulle det være sant, er det gravskjending. Uansett er offret forvarslaest.

Og så var det budskapet. Kaj Skagen tar på seg sin skinnende rustning og lever sverdet til kamp for kulturen siste skanner. Det er en rolle han har spilt langt mer ærefrikt tidligere.

På noen få sider føler han over pressens forfall og hvordan sosialdemokratiet og teknokapitalismen har raseret de nasjonale og menneskelige verdier. Her er det ikke en original tanke, analysen er banal og kritikken til dels komisk.

BØKER

HIMMELEN VET INGENTING

Roman — 148 sider

Av KAJ SKAGEN

38 dr

Bossatt i Bergen

Pris kr. 178,-

Cappelen

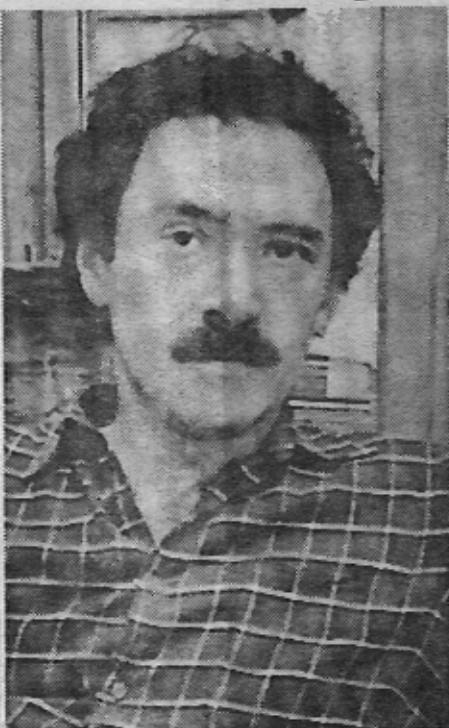
Førre bok: FREMMED FØLGE (dikt 1987)

Anmelder:

Link Tønnes

~ i dag
snakker
vi om ...

«Skrev-sparkeren»

NAVN: Kaj Skagen

ALDER: 39 år

YRKE: Forfatter

■ ■ — Spørsmålet er om du er individuell i dine meninger, eller om du bare tror du er det. Sa Kaj Skagen i 1983, da den mniske debatten rundt hans essaysamling «Bazarovs barn» omsider hadde falt til ro. Den gangen var det sine forfatter-kollegger han bjeffet etter; Knut Faldbakken var for eksempel «en vandrende åndslivskatastrofe». Så må det kanskje så vidt ubezersket språkbruk til i Norge, for å komme igjennom sterkt og klart.

■ ■ For døt gjør Kaj Skagen. Med den en ikke utgitte «Himmelten vet ingenting», skaper han mer blest enn de fleste forfattere kan blåse i løpet av et helt liv. Det er da også bare å være kontroversiell nok. I denne halvdokumentariske romanen opererer han med dårlig maskerte personer fra forlagsverdenen, og redegjør for omstendighetene rundt forlagsredaktør Sigmund Hoftuns tragiske endelikt. Derved bryter han en av de skrevne regler for god skikk; man omtaler ikke selvmord. Det er klart det blir ståhei rundt slikt, og det vet nok både Skagen og forlaget hans.

■ ■ «Kaj Skagen har skrevet en dårlig roman», skrev Dagbladets anmelder i går.

Han kaller boken noe så lite ærefullt som

«et skrevspark mot forsvarsloose». Skagen

selv foreker imidlertid at han var

«nødt» til å skrive en slik bok; «en roman

om det vi innbiller oss at vi ikke vet».

■ ■ Da Aftenpostens Jan Erik Hansen lot Kaj Skagen forestille seg Kaj Skagen som kulturminister for en dag, svarte han med å revolusjonært nedleggje to departementer: kirke- og undervisning og selv-

felig kultur. «En strukturendring som vil gi oss et fritt kulturliv. Det har vi ikke

i Norge i dag», begrunnet han.

■ ■ Kaj Skagen har siden debuten i 1971 skrevet essays, dikt og romaner. I ett år utga han også kulturtidsskriftet Arken, der norske leserer ble presentert diktere fra andre land. Her fikk han til tider også avslørt et humoristisk talent, som man ikke umiddelbart assosierer med den

39-årige «sinte unge mann».

■ ■ Rudolf Steiner var for Skagen nærmest svaret på hans unge seken etter Sannheten. Det var 20 år før «New Age». Seinere har han også tatt sitt oppgjør med antroposofene, som han mener tenderer til avgudsdyrkelse.

■ ■ I 1985 så han med Treholtsaken enda en mulighet til å lage ulyd i kirken, med boken «Retten som ingen kunne målbinde; en forsvarstale for Arne Treholt».

■ ■ Så altså en bok om hvordan markedskreftene infiltrerer forlagsbransjen. En oppsiktsvekkende bok, som dekkes av flere avisoppslag enn noen forfatter kan drømme om.

Fredrik Skavlan

Dagbladet
M. September
1988

I andedammen...

BT GUNNAR HELGE CARLSEN

D et plasker i andedammen. Den samfunns-, kultur- og kunstengasjerte forfatter Kaj Skagen har skrevet en roman om situasjonen i vår norske mediaverden. Alle rede før skrifset lå på bokhandlerdiksen fikk det en reportasjeklasse - kvantitativt - i pressen som neppe står i forhold til bokens litterære verdi. «Himmelten vet ingenting» er imidlertid blitt gjenstand for en så unison utskjelling, og blitt velsignet med så mange aggressive skjellsord, at det er naturlig å stille spørsmålet: Har Kaj Skagen egentlig trakk mediesamfunnets maktelite («makteelite») på tærne (de ømme tærne)? Det er vanligvis slik, at når mennesker reagerer med skjellsord (av typen: Kaj Skagen er en skrevsparker) så avslører det en intellektuell taper. Jo, språkbruk kan minne om en sykejournal!

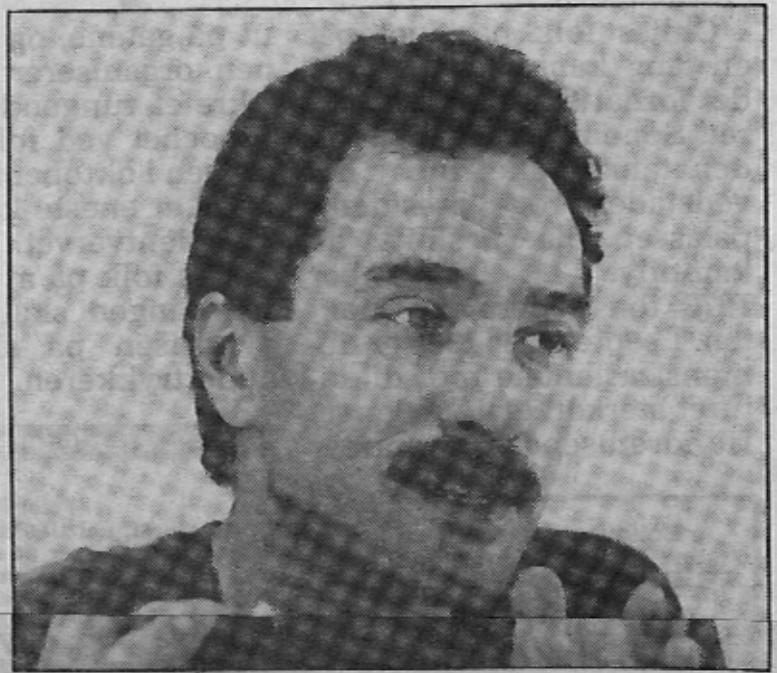
Etter å ha lest Kaj Skagens roman, og etter å ha lest det meste av den edder og galle som boken har vært hjemskjøpt av i vår nasjonale lokalpresse — tillater jeg meg å gjøre oppmerksom på at her ikke er proporsjoner mellom Kaj Skagens anliggende og «det» pressen har såkalt fokusert på. Kaj Skagens anliggende er intet mindre enn kulturlivets kommersialisering og pressens tabloidisering. Og når det gjelder hans anliggende, har jeg en beklemmende følelse av at forfatteren ofte rammer den berømte spikeren på hodet. Kanskje jeg heller burde si at han rammer oss på stortåen. Det han hevder er nemlig ganske enkelt at kommersialisering, amerikanisering, er ved å overfladiggjøre kulturlivet. Markeds tilpasning, tabloidiseringen (karuselljournalistikken) er ved å umyndiggjøre pressen. Kort og godt: Den kommersielle kunst og det utvidete kulturbegrep er ved å drive Kulturen til selvmord!

Kaj Skagens bok er en nøkkelroman, hvilket vil si at den er et

svært fritt diktverk som er knyttet opp i særskilte hendinger. Det dreier seg altså om en forfatterpraksis som vi stifter bekjentskap med omtrent hver bokhøst og som litteraturhistorien har eksempler på fra tilbake i oldtiden. For et par år siden fikk vi en prisbelønnet dokumentarroman om Vietnam. Det var en glimrende roman, men det viste seg at den bare var dikt og forbannet løgn. Og vi husker en dokumentarroman om forholdene ved et barnehjem i Os. Den «avslørte» at barnehjemmet nærmest var en konsestrasjonsleir. Også den boken viste seg å være svært meget dikt og forbannet løgn. Felles for disse to dokumentarromane var imidlertid at de til sjunde og sist ble berømmed for det som var romanenes anliggende, krigens hykleri og barnehjemmets psykologi (journalistene og forleggerne fant det hensiktsmessig å se litt gjennom fingrene med dokumentasjonen). Denne overbaerenhet er sannelig ikke blitt Kaj Skagen til del. I hans tilfelle er hans anliggende nærmest glemt, og han æreskjelles fordi dokumentasjonsdelen i så voldsom grad er dikt og forbannet løgn. Det er jo ikke sant at romanskurken hans i det virkelige liv har vært sjokoladeselger og en mislykket filolog som slo seg fram gjennom kunnskaper ervervet på Bedriftsskolekonservatoren. Det er slett ikke sant at karuselljournalisten er født i Sarpsborg og lukter mosselukt. Egentlig er hovedpersonene i romanen så milelangt borte fra virkeligheten og inne i dikterens fantasi at boken som dokumentarroman er nokså parodisk.

Kaj Skagen beskyldes for å spekulere, dvs. at han dikter på et kjendismiljø i den hensikt å selge boken. Er Kaj Skagen en spekulant? Jeg har lest såpass mange bøker av Kaj Skagen at jeg tør si: Det har jeg vanskelig for å tro! Men det er jo en slags skjebnens ironi at den tabloidisering av pressen som han angriper - er en forutsetning for hans voldsomme markedsføring.

Bergens Tidende 10.09.88

Østlandsvennen

4601 KRISTIANSAND S.
Pol. tendens: Uavh. liberal.
(Se baksiden!)

12 SEPT. 1988

SYNS- VINKELEN

Paul Leer-Salvesen

Vi lever i et andpustent samfunn, og kampen om oppmerksomheten hardner til. Dersom du ikke av ugjenomtrengelige grunner er en nyhet i utgangspunktet, skal du heve resten til et anseelig decibelnivå for å bli hørt.

Skjønnlitterære bøker er sjeldent en nyhet i utgangspunktet. Dette er forlagenes problem. Med få unntak har de levd med dette problemet med klokskap og tålmodighet, og satt sin lit til at de gode bøkene likevel finner sin vei til kassadiskene og leserne. Litt dovenskap har man nok også kunnet registrere hos forleggerne og markedsførerne, og noen riktig gode bøker har funnet svært få leserer fordi så få ble gjort oppmerksomme på dem.

Danner det seg nye teknikker i tiden nå? Cappelen forlag har i rask rekkefølge fått nye svenske elere og ny forlagsledelse, og før bokhøsten satte inn lød det med brask og bram fra sjefstolen at nå skulle man også tjene penger på skjønnlitteraturen. Først lød meldingen som en optimistisk fanfare for en forfatter. Tenk det! Et forlag som virkelig vil satse på at også diktsamlingene, romanene, barne- og ungdomsbøkene blir å finne på bestselgerlisten, og dermed også forfatterne i lønnsklasser der de kan sammenlignes med andre arbeidende mennesker.

Men så kommer Kaj Skagens «Himmelen vet ingen ting», romanen som tar sitt utgangspunkt i sorgen og fortvilelsen etter en forlagsredaktørs død for fire år siden, og en strid i samme forlaget på omtrent samme tidspunkt.

Mange har allerede skrevet at denne halv-dokumen-

tariske romanen bør utløse en debatt om etikk og personvern i forfatterkretser. En slik debatt er nødvendig. Men like viktig bør det være å gjennomfore en diskusjon i Forleggerforeningen: Er det nå slik at kampen om oppmerksomhet og kravet til lønnsomhet er blitt adskillig viktigere kriterier enn de gamle «litterær kvalitet» og «etisk gehalt»?

En rekke anmeldere har allerede ytret at Kaj Skagens bok aldri burde vært utgitt. Så vel forfatteren som hans medmennesker i det nære historiske forelegg burde vært spart for denne boken. Dette er jeg ganske sikker på at også har vært tenkt og sagt av noen i forlaget før utgivelsen. Men hvorfor kommer boken likevel, og hvorfor lanseres den så effektivt med stadige lekkasjer på forhånd om det pikante innholdet, og endelig en fremskyvning av utgivelsesdatoen på én måned når nysgjerrigheten er pirret til bristepunktet?

Historien om Skagens roman skremmer meg. Ikke først og fremst fordi en forfatter skriver noe han burde latt være å utgi. Det har skjedd før. Men fordi et forlag legger breddsiden til, og får noyaktig den oppmerksomheten som skal til for å plassere denne boken godt innenfor grensen av det lønnsomme.

Hvis dette tilfellet varsler hvordan Cappelen ønsker å tjene sine penger på skjønnlitteraturen, er det all mulig grunn til bekymring. Og holdrystende konstaterer jeg at få kulturkritikere er bedre kvalifisert til å advare mot en slik utvikling enn nettopp Kaj Skagen! Mot å selge sin verdighet.

Boken burde vært refusert

Kaj Skagen:

«Himmelens vet ingenting».
Cappelen
For noen dager siden lanserte Cappelen Kaj Skagens bok «Himmelens vet ingenting» som en sensasjon. Det var en nøkkelroman om hvilken vei norsk kulturliv går, og hvordan forlagene og massemedia påvirker kulturtviklingen.

bøker

Kaj Skagen tar utgangspunkt i de stridighetene som feide over Gyldendal Norsk Forlag for fire år siden. Han går voldsomt til rette mot at forlagsledelsen også passet på at forlaget tjente penger ved siden av å ivareta sitt kulturelle ansvar ved å gi ut norsk skjønnlitteratur. Gyldendals sjefredaktør, Sigmund Hofstun fra Gol, gikk bort på en tragisk måte. Han sto Skagen svært nær, og dødsfallet mener forfatteren kan skrives tilbake til den interne slåsskampen i det gyldendalske hus.

I boken gir Skagen seg også i

kast med å kritisere pressen, og da i særlig grad løssalgsavisene med Dagbladet i spissen. Han mener avisene bare er opptatt av fordummende sensasjoner, og dermed er med på å ødelegge norsk kulturliv.

Imidlertid kunne Kaj Skagen gått direkte inn som journalist i løssalgsavisene som han nærmest håner i sin bok, på den måten han beskriver liket som ble funnet. Det gjøres så detaljert at ingenting overlates til tilfeldighetene.

«Himmelens vet ingenting» er en roman, hevder Kaj Skagen. I så fall er det en usedvanlig dårlig roman - en bastard som hverken er fugl eller flsk. Ikke noe nytt eller noe av verdi, mener Skagen å bringe til torgs i denne boken som Cappelen burde refusert når forfatteren selv ikke forsto at han ikke hadde noe å komme med som holdt mål. *Bjart Schieldrop*

Drammens Tidende
Buskeruds Blad
Politisk tendens: Kons.
(Se baksiden!)

12 SEPT. 1988

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
TLF. 20 46 75

Utklipp fra:

Demokraten

Politisk tendens: Arbeiderpartiet
(Se baksiden!)

20 SEPT. 1930

Kaj Skagen - børs & katedral.

Årets mest omdiskuterte bok – vel å merke hittil – heter «Himmen vet ingenting», Kaj Skagen på Cappelen. Den dokumenterer litt av hvert innen forleggerbransjen, men først og fremst at personvernet er blitt tynt, også i norsk litteratur.

Nå er ikke såkalte nøkkelromaner noe nytt – fra Hamsun som skrev om redaktør Thommessen i Tidens Tegn, til Agnar Mykle som skildret hyrdestunder med en del lett gjenkjennelige damer i Bergen. Dog – selv mord har vært et tabuområde, inntil nå.

Skagen tar for seg en slik tragedie i et konkurrerende forlag. Forlagsredaktoren har kjort seg fast i konflikt med forlagssjefen og forsvinner i skogen, rustet med sovetabletter. Der blir han funnet etter at snoen er smeltet. Skagen nekter seg ingenting i nekrologen: «Kanskje lignet han en spedalsk, nesen og ørene kan ha vært falt av, øynene opplost i kraniet eller hakket ut av kräker og skjærer, ansiktet kan ha vært markstukkent, gjennomhullet av biller og snegler, rotter og mus hadde kanskje spist store stykker av ham».

Kanskje ikke rart at kritikerlauget har reagert med forferdelse – og vemannse.

Samtidig bekjenner han sin store beundring for, ja kjærlighet til avdøde, i høystømt, eksaltert ordlyrikk. I motsetning til direktøren som fremstilles som en kremmer. Det er forlagets gamle antitese: børs & katedral, formulert av den norske gründeren «som spilte kort med Hamsun og fisket med Hemingway» – også et idealisert portrett.

Forlaget rammes av krise, og må som andre bedrifter slanke seg. Ulonnsomme tidsskrifter legges ned, serier likeså. Mot dette prøver da redaktøren å demme opp, men herostratisk, som den svake sjel han er. Om personene er hengt ut, blir de ikke mer overbevisende for det.

Det meste mellom permene er litterær-filosofiske refleksjoner. Boken kan leses som et langt essay om den prosaiske utviklingen innen bokverdenen. Og her er Skagen god, ja morsom. Romaner og lyrikk på vikkende front for kjendislesning, krystet til siste dråpe, slik at selv fjernsynets halldammer og meteorologer får sine biografier, videre sentimentale historier om utgamle eneboere i landets mest gudsforlatte strok osv. Mammutsalg som ødelegger den jevne etterspørsel.

Det skjer svært lite. Stoffet er sparsomt dramatisert. Høydepunktet er en forleggeraften for litteraturens folk hvor den store kvinnelige lyriker hopper på den store, stygge kritiker bakfra å talesstolen og beskylder ham for impotens – for å si det mildt!

Stoffet hadde alt i alt kledd en svart komedie, men blir anrettet med meget tåredrypp og tenners gnissel, og tilsvarende mangel på smak og dommekraft.

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
T.L.F. 20 46 75

Utklipp fra:

Sunnmørsposten

(Se baksiden!)

13 SEPT. 1988

Spekulativt mot spekulasjon

AV KJETIL TANDSTAD

Den moralske peikefingeren kan vere vond, når ein får han i auget.

I heilag vreide over kommersialiseringa i forлага og den spekulative og personretta journallistikkens har forfattaren Kaj Skagen skrive ein spekulativ nøkkelroman med sjølvmordet til ein kultur-kjendis som publikumsagn. På denne måten greier han på effektivt vis å ta bort alvoret frå den rettkomne moralske patosens som boka hans er breiddfull av.

«Himmelen vet ingenting» er tittelen på boka, som har starta bokhaustens første kulturdebatt. Himmelens skal vite at han tek føre seg viktig stoff. Og intrigen i boka kunne godt ha stått på eigne bein. Vi finn ikkje anna enn spekulativa grunnar for at han på død og liv må legge handlinga tett opp til hendingane rundt eit sjølvmord som skjedde for fire år sidan.

Boka fortel om to sjefar i same forlag som ligg i bitter konflikt. Den eine er kunstnarleg orientert, den andre tenkjer inntening og økonomi. Dei representerer altså børs og katedral, og har kvar si rolle i den velkjende striden mellom ånd og materie som eit kvart skikkeleg forlag utkjempar kvar einaste dag.

Men så kjem den interne striden i avisene. «A-forlaget (les: Gyldendal) sprekk, skriv den spekulativa kulturredaktør Peer Freddy Rønnerberg (les: Hans Fredrik Dahl) i Dagens Gang (les: Dagbladet). Medieoppstyret fører til at den mammonorienterte forlagssjefen (les: Andreas Skartveit) får både styret og forfattarane over på si side, og den tapande parten, som representerer ånd og tradisjon, (Sigmund Hoftun) kjenner seg svikta og tek sitt eige liv.

«Himmelen vet ingenting» er eit godt eksempel på kor problematisk blandinga av historiske fakta og diktning kan vere. Forfattarar som diktar seg inn i sinnet til ein historisk person kan lage god litteratur. Men når ein forfat-

Kaj Skagen – med moralsk peikefinger i auget.

tar tek på seg å forklare bakgrunnen for eit faktisk sjølvmord som skjedde for få år sidan, då skal det godt gjerast om det ikkje blir respektlaust og plumpt.

Problemet hans er at bokrakkje fungerer som ein roman. Modellane overskygger romanfigurane, og det er umogleg å les skildringa av romanfiguren Samuel Vik utan å oppfatta det som eit kodennamn for Sigmund Hoftun.

Når dette er sagt, kan det vere mange gullkorn å finne i Kaj Skagens bok: Den uehellige alliansen av haldningslause, 68-aran og kremmarar i åndslivet utoar mange. Det same gjør det personretta sensasjonsmakeriet i avise, kjendisdyrkingsa og satsinga på tomme og lettselede kaloriar framfor kulturell sikringskost.

Skagen formulerer denne kritikken skarpt og elegant. Men hans eigne frynsete frieri til leserens kjendisinteresser og skandalteft gjør det komplett umogleg for han å fungere som kulturmøralsk vaktar. Til det singlar det for høglydt i glashuset til steinkastar Skagen.

Kaj Skagen:
«Himmelen vet ingenting»
Cappelen.

Kaj Skagen bryt sine eigne normer

Af JAN INGE SØRØ

Kaj Skagen: Himmelens vet ingenting.
Roman. Cappelen 1988.

Kaj Skagen har verkeleg gått i baret dette året. Han har skrive ein roman som eigentleg er dokumentarisk, men som unnflyr alle krav til dokumentasjon. Han vil framstå som moralisk refsar, av seg sjølv og andre, og bryt dei moralnormene han argumenterer for. At romanen i seg sjølv heller ikkje er god, gjer ikkje saka betre.

Skagens roman handlar om striden mellom forlagsjef Juve og forlagsredakter Vik på A-forlaget, ein strid som får den tragiske utgang at Vik tek sitt elge liv.

Dette kunne vore eit utgangspunkt for ein roman. Men alle veit at det dreier seg om ein faktisk strid og eit faktisk sjølvomord, som hende for omlag fire år sidan. Dermed vil «romanen» nødvendigvis koma til å handla om den faktiske striden, kor mykje Skagen insisterer på at det helle er fiksjon. Utan det faktiske grunnlaget ville boka blitt gløymt utan vidare, det er berre det dokumentariske som gjer han Skagen får oppslag og bokmeldingar.

I den presse-etiske plakaten står det at «mord og selvmord omtales som hovedregel ikke». Det er ein av dei presse-etiske grensesteinane som mellom anna Dagbladet har flytta på i seinare tid. Og Skagens polemikk i boka går mellom anna sterkt utover Dagbladet. Men Skagens roman er eit einaste stort brot

netttopp på denne presse-etiske regelen. Her blir eit faktisk sjølvomord forklart i detalj, og skulda nøyne fordelt.

Alle som kjenner til den aktuelle, faktiske historia, vil vita at Skagens versjon er feilaktig. Men av respekt for presse-etikken vil dei unnlata å dokumentera det.

Vi vil heller ikkje gå inn i det faktiske, og det er under sterk tvil vi i det heile skriv om ei slik bok. Men det kan selast visse ting om prosjektet.

Si prinsipielle haldning gjer Skagen greie for på side 32-33. «Det faktiske sier kanskje noe om tingenes sannsynlige forløp, men ingenting om hvilket konkret individ som kommer til å oppføre seg usannsynlig», skriv Skagen mellom anna. Han argumenterer her for at det ikkje er naudsynt for han å samla inn faktisk kunnskap om det som skjedde.

(Det er den fiktive fortellaren som fører ordet her). «Overfor det enkelte menneske står vi derfor på bar mark, uvitende, kastet tilbake på vårt instinkt, vår intuisjon, vår fantasi», helter det vidare.

Det er denne intuisjon og fantasi som er Skagens kjelde til kunnskap om ei faktisk sak. Dette er heilt i tråd med hans oppfatning elles: han hevdar at moralske og religiøse institusjonar har utspelt si rolle, og at ein er kasta tilbake på individet og dets intuisjon som einaste moralske instans.

I Skagens tilfelle får det katastrofale konsekvensar. Det hindrar han ikkje i å tilleggia levande og døde evner til godt og vondt, og det i rikeleg mon. Og vi skal ikkje lese lenge før vi ser at både hans skurkar og heltar er Skagen-skapningar. Dessto meir

pinleg blir det når desse grå skuggene av Skagens fantasi blir kleba til faktiske personar, som skal leva og verka også etter hans «roman» har gjort si gjerning.

Skagen burde ikkje forakta dei institusjonar som har forvalta moralen, han burde læra av dei. Då ville han ikkje polemisert mot tabloidpressa ved å overgå dens metodar, eller «styrka» presse-etikken ved å bryta ved dens fundament.

«Himmelens vet ingenting» er den poetiske tittelen på dette blandeverket av ei bok. Kva himmelens veit, kunne vi kanskje tala varsamt om. Det gjer heller Skagen som ingenting veit. Visste han kva han gjorde med ei slik bok, får vi vona at han ikkje hadde gjort det.

Og bakom syng Cappelen.

Kaj Skagen bryt dei moralreglar han vil forsvara i si siste bok.

Stavanger
Aftenblad
21. september
1988

«HIMMELEN VET INGENTING»

Storm rundt Skagen

Av Anne Kari Berg, NTB
Nok en gang har Kaj Skagen bannet i kjerka. Hans nye roman, «Himmelten vet ingenting», har skapt røre i vårt hjemlige litterære miljø. Skagen har ikke bare skrevet en roman med levende, lett gjenkjennelige modeller. Han har

Helt fersk fra trykkeriet, har boka all skapt sterke reaksjoner. — Den var så god at den måtte ut, sier en av redaktørene på Cappelen som har gitt ut boka. Dagbladet, som er forstemann til å anmelle boka, mener den ikke burde vært gitt ut og kaller den et skrevspark mot forsvarsløse. Skagen selv sier han var nødt til å skrive boka, som han kaller en roman om «det vi innbiller oss at vi ikke vet».

Forhenværende sint ungmann, var Dagbladets karakter-

dessuten skrevet om noe så tabubelagt som et selvmord. Den 39 år gamle fatteren sier åpent at han har tatt utgangspunkt i tragedien som rystet norsk forlagsverden for fire år siden, da forlagsredaktør i Gyldendal, Sigmund Høstun, tok sitt eget liv.

«Bazarovs barn». I boka gjikk Skagen los på en rekke av samtidens kjente forfattere, og kalte blant annet Knut Faldbakken en vandrende åndslivskatastrofe. For en gangs skyld naddde kulturen ut til avisenes første sider. Også da å det injurieseksmalet i lufta.

Tre firedel sufer er Kaj Skagen blitt kalt, og han skal etter sigende ha gått med mao-merke noen uker i sin tidlige ungdom.

Kaj Skagen har skapt røre i forlagsverden med sin nye bok «Himmelten vet ingenting». Foto: NTB

KJELL
BÆKKELUND

TRAMP i klaveret

Skagens talent

Et slags talent må han vel ha hatt en gang i tiden, forfatteren Kaj Skagen?

Hvor stort eller hvor lite — se det skal vi la ligge i dag.

Hva vi konstaterer er at det eventuelle talent skusles bort. Til hva?

Smålighet. Grenseslos selvoppfatt — og en mangel på finfelelse overfor omverdenen som klassifiserer ham til karakteristikkene en tullebulk, det vil si en person man ikke tar på alvor.

Anstendighet

Nå kan det i og for seg være greit nok å skrive om forholdene innen et større litterært forlag, men eksisterer ikke også her et begrep som anstendighet?

Ingen er i tvil om at det er Gylldal Norsk Forlag Kaj Skagen har i tankene i sin såkalte roman «Himmelten vet ingenting».

Hva han skildrer er det han kaller opplesningstender. En merkbar prosess etter at den egomile Harold Griegs forlot det levende liv.

Nå er det ingen hemmelighet at på et bestemt tidspunkt var den kritiske sans i ledersjiktet på det den gang store forlag ikke lenger toneangivende: Når sagt alt ble utgitt. Fra såkalte dikt signert Bjørn Nilsen til såkalte romancer av Anders Bye, hvem i all verden vil i 1988 gå god for den litterære kvalitet i mye av det som ble utgitt?

OSLO

Pol tendens: Uavh. konservativ
(Se baksiden!)

13 SEPT. 1988

Storm mot Skagen

Kaj Skagen har vakt kritikerstorm med sin nekkelroman «Himmelten vet ingenting», som kom ut på Cappelen sist uke. Boken gir en lett kamuflert skildring av en konflikt på Gylldal for noen få år siden. Men når kritikere i alle de store avisene har rast mot Skagen, skyldes det først og fremst manglende kunstnerisk gehalt. Verdens Gang kaller boken en «total fiasco». Arbeiderbladet sier den er «uverdig». Mens Aftenpostens Ingmar Sletten Kolloen skriver at den «er like grunn, grumsete, nødvendig og levedyktig som en solepytt i september».

Uthulet

Utgitt, ja. Med offentlig støtte?

Gjaldt ikke innkjepsordningen (den omstridte)? En ordning som på mange måter ble uthulet av de sterre forlags utgivelsespolitikk — altså den manglende kritiske sans.

Man kan si mye om Andreas Skartveit, men det var vel nødvendig for å skru livremmen inn?

Om han gjorde det med velvogte ord eller ikke skal jeg ikke uttale meg om — men jeg føler meg temmelig overbevist om at det var nødvendig for ham å snu utgivelsespolitikken, hvis forkaget skulle overleve.

Klart at en «mye linje» er ubehagelig for enkelte. Det er klart at enkelte i et slags selvforsvar utbasunerer vondord som det ikke alltid er dekning for.

Vemmelig

Nekkelroman?

Andreas Skartveit og Hans Fredrik Dahl — de vil nok begge overleve tøvet til Kaj Skagen.

Det som står igjen er bildet av den mislykkede forfatterspire som i dirrende navlebeskuelse mener seg urettferdig behandlet.

Og så attipåtil bruker han et trogisk dødsfall som brikker i sitt vemmelige spill.

Volden
Omgang
00.09.88

SKAGEN

Avg BERNHARD ROSTAD

Kaj Skagens roman «Himmelten vet Ingenting» har ennå ikke vært vurdert av utvalget som har mandat til å nulle bøker slik at de ikke blir innkjøpt av bibliotekene.

Hva «nullekomiteen» kommer til blir interessant på bakgrunn av de henrettelsesliknende anmeldelser toneangivende norske kritikere stort sett har gitt boka. Sterkt supplert av danske Informations Erik Skyum-Nielsen i NRK's Søndagsavisen. Han konkluderte sin anmeldelse slik:

Hard kost

«En patetisk selvhøytidelig affære med side opp og side ned med politiske og kulturpolitiske kronikker, klamme passasjer av forkjølet naturlyrikk, endeløse kjeder av retoriske spørsmål, overpedagogiske antydninger, ville overdrivelser og, sist men ikke minst, den aller mest vulgære lommepsykologi».

«Nullekomiteen» er en forkortet betegnelse for Statens bibliotekilsyns rådgivende utvalg for folkebibliotekene. Dette utvalget vurderer fortløpende alle utkomne bøker og sender sin innstilling til Kulturrådet. Denne ordningen er nå under omlegging.

Nyordning

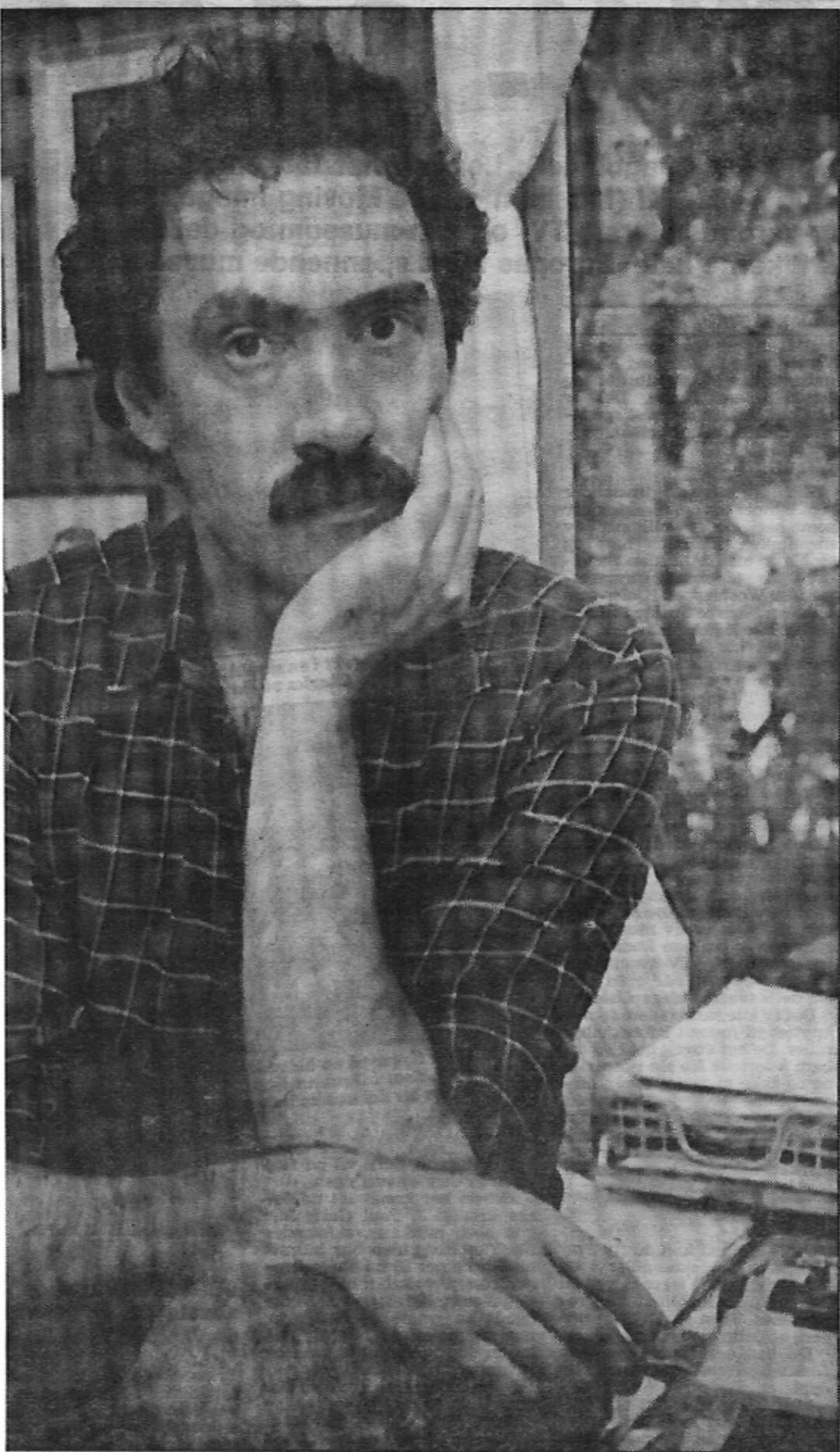
— Vi tar sikte på at det opprettes fire nye utvalg av Norsk Kulturråd som skal vurdere all skjønnlitteratur fra og med 1989, forteller konsulent i rådet Mari Finess. — Et utvalg skal vurdere prosa, ett lyrikk, ett dramatikk og et annet barnelitteratur.

Nyordningen innebærer at bare bøker som blir påmeldt de to innkjepsordningene (for voksne og for barn og ungdom) skal vurderes. Mens det gamle utvalget vurderte alle bøker på norsk, faglitteratur og oversetninger så vel som skjønnlitteratur. Dette utvalget skal vurdere alle bøker som kommer ut i 88, før det blir gravlagt.

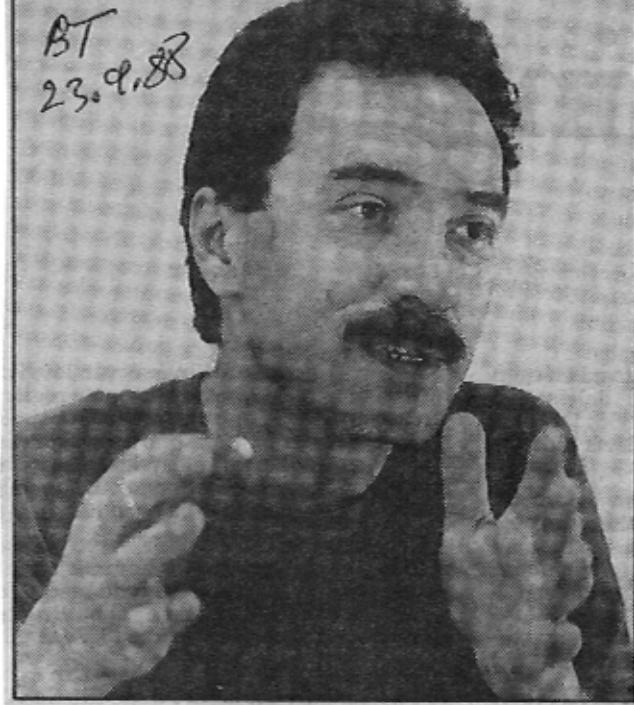
Kaj Skagens siste bok, «Himmelten vet Ingenting», er ikke innkjøpt til bibliotekene?

«NULLES»?

vet ingenting» blir slaktet av kritikerne. Får dette betydning for utvalget som skal vur-
(Foto: Oddmund Lund)

BT
23.9.88

Om skur i kulturkø

Bøker

Kaj Skagen:
Himmelten vet ingenting
Roman
Cappelen

Det meste som har vært skrevet om Kaj Skagens siste roman, synes å ha siktet på å skape en

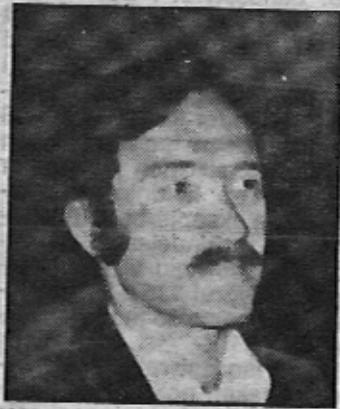
skandalesuksess, til beste for mediene og for salget av boken.

Dette er en nøkkelroman, skrev man, med alvorlige avsløringer, og angrep på en forlagsdirektør og en «kulturavis». — Naturligvis er «Himmelten vet ingenting» en slik roman. Men den er først og fremst et nytt Skageninnlegg i kulturdebatten, en understreking av «kulturløsheten» i

10 nytt

Vårt Land 22/9

Nulles Skagen?

Skagen - et null?

Det er slett ikke så vanskelig å finne frem til gode nyheter. Ta for eksempel lærdom av Dagbladets Bernhard Rostad, som i tirsdagsavisen slår fast at «Kaj Skagens roman «Himmelten vet Ingenting» har ennå ikke vært vurdert av utvalget som har mandat til å nulle bøker slik at de ikke blir innkjøpt av bibliotekene».

Denne i og for seg interessante observasjonen presenterer Dag-

bladet under tittelen: «Skagen nulles?».

Så lett er det altså. Dagbladet skal for eksempel snart svare i retten for påstander om at Tron Øgrim i sin tid var med på å sette opp lister over mennesker som skulle likvideres etter revolusjonen. Vips, så har vi tittelen «Dagbladet domt for Injurier?». Spørsmålstegnet er det likevel så få som legger merke til.

Vårt Land
22. sept. 1988.

ser og helter ampen

det norske samfunn, etter at den gamle «aristokratiske» kulturen er blitt stemplet som overklassekultur og som sådan udemokratisk.

Kulturlivet er en selvstendig samfunnsfunksjon. Uten den stagnerer samfunnet. (Allerede Horats skrev det.)

Igen angriper Skagen sekstiå-

terne og mi-erne., som med skrål og skrik ensrettet studentersamfunnene og som nå sitter i maktposisjoner i presse og forlag og går i spissen for kommersialiseringen av åndslivet istedenfor å bekjempe den. I «Himmelen vet ingenting» er pressen, representert av «Dagens gang» og dens kulturredaktør, og forlagsdirektør Vilhelm Juve, skurkene, mens forlagsredaktør Samuel Vik er «helten», som prøver å berge sin del av forlagsdriften fra nivelleringen, men mislykkes og begår selvmord.

Hovedvekten av det som fins av «handling» i boken, ligger på forholdene i det ærverdige A-forlaget. Vilhelm Juve fremstilles som et beklagelig produkt av utviklingen på landsbygden. Han er først og fremst opptatt av å berge forlagets økonomi i en vanskelig tid og har liten sans for litterære verdier. Han mener at det utgis for mange romaner og diktsamlinger og har ingen tro på at det skrives stor litteratur i dagens Norge. Mot dette setter Samuel Vik sin overbevisning: at man først i ettertid kan skjelne stor litteratur fra mislykket gods. Derfor er det galt å uteslange forfattere som kan være lovende. Tapet på dårlig salg er i virkeligheten lønnsomt!

Samuel forsvarer sin teig av forlagsdriften — norsk skjønnlitteratur — med nebb og klør mot «litteraturhateren» Vilhelm, og konstaterer at mange tenker som han. — Og «alle» i forlagshuset lider «under Vilhelms regime» — han er dessuten kald og upersonlig.

Samuel drømmer om å bryte ut, ta med seg «sine» forfattere og starte et nytt forlag, et virkelig kulturforlag. Klosset og løsmunnel lufter han slike tanker i miljøet, og det hele ender med at den misnøye og uvilje som (mer eller mindre) gjaldt Vilhelm, på underlig vis blir rettet mot ham, Samuel Vik — enda «det var jo Vilhelm alle hadde klaget over».

De som fulgte striden i og omkring Gyldendal Norsk Forlag, har naturligvis ingen problemer med å kjenne seg igjen. — Selv om Kaj Skagen på ingen måte har skrevet, eller villet skrive, en «korrekt» fremstilling av det som skjedde. «Det er tenkelig at det gis enkle og lett tilgjengelige opplysninger som ville kullkaste eller bekrefte min fortelling for meg, om jeg hadde hatt dem eller forsøkt å få fatt i dem», skriver Kaj Skagen. — Derved blir boken et særlig uheldig eksempel på det problematiske i den sjangeren vi kaller dokumentarro-

man (for noen «dokumenter» har Skagen brukt). Når lett gjenkjennelige personer settes inn i en «romanvirkelighet» som ikke engang girer å lete etter lett tilgjengelige opplysninger, og til dels fremstilles i meget usfordelaktig lys, da er forfatteren på betenklig veier. Tar han ikke personen istedenfor saken, «mannen istedenfor ballen» — noe av det han kritiserer pressen for?

Men slik oppnår man — kanskje — en (skandale)suksess, og håper vel at suksessen skal bidra til å gi flere leser del i den kulturtittikken som ligger ham på hjertet. Er det hensikten som helliger midlet? Hensikten er god nok. Tidens materialisme har godt av å lytte til Skagens lett profetiske røst. Det gjelder også kritikken av pressen, avisene som for eksempel gjør forlagsstriden til råstoff for salgsfremmende, misvisende oppslag — og gjør sitt til at striden ender med døden for en av de kjempende.

Opp mot den sorgelig kommersialiserte pressen og det sorgelig kommersialiserte forlagshuset setter Kaj Skagen Samuel Vik. Han er fascinert og betatt av ham. Han føler at «alt er annerledes» etter hans død.

Et viktig aspekt ved boken er de skrivende jeg's gjettende innleining i Samuel. Samuel «må ha» tenkt og gjort slik og slik. — Skagen lar Samuel «innse» at nederlaget i striden var Guds straff fordi han som gutt hadde stjålet penger i morens nattbordskuff. Og han tar oss med inn i Samuels sinn på veien mot selvmordet.

Men han idealiserer ikke sin helt. Samuel er en moderne Don Quijote, med mange svakheter og underlige trekk. Som når han skaffer fortelleren en luksushuse i Paris og (for spørk vel?) sier at regningen («bare tusen franc!») kan gå til forlaget. Dette er jo «research»!

Antagelig burde Kaj Skagen (anständigvis) ha skrevet et essay om de ideer han kjemper for også i denne boken. Enda et essay i den idealistiske saks tjeneste. Men det er så få som leser slike essays. Derfor skrev han denne romanen? Derfor, og fordi han satte så stor pris på den mannen han kaller Samuel Vik.

EILIV EIDE

En god bok?

Neppe. Den er ujevnt skrevet. Ekskursjoner til yndlingsemner kan virke avsporende og sammen med de mange gjentagelsene gjør lesningen langtakkelig.

E.E.

Stavanger Aftenblad

Politisk tendens: Uavh. liberal
(Se baksiden!)

10 SEPT. 1988

Profet uten disipler

Cap.

Navn: Kaj Skagen.

Alder: 39 år.

Yrke: Forfatter.

Bosted: Bergen.

Nå har Kaj Skagen gjort det igjen, skriver avisene. Ny kultursensasjon i en nøkkelroman. Og de tenker tilbake til det store rabalderet i 1983 da «Bazarovs barn» kom ut, og kulturdebatten velte utover avis-sldene i hard konkurransen med mordbranner og dødsulykker. Bråk og Skagen er blitt to uttrykk for det samme.

Så enkelt er det ikke. Da Kaj Skagen vant Gyldendals romanpris i 1982 med «Broene brenner», uttalte han at han like godt kunne sendt inn «Barfett gjennom Europa» fra 1976. Ingen ville ha lest den likevel.

Kaj Skagen har ikke vært noen stridsfigur hele sitt liv som skribent. Tvert imot levde han i en bavejje det meste av 70-tallet, fra debuten med «Gatedikt» i 1971, gjennom diktsamlinger og essays i årene som fulgte, og helt fram til den overraskende romanprisen.

Skagens bakgrunn er interessant. Han kommer fra et pietistisk miljø og var i sin første ungdom med i kristen virksomhet. I slutten av sekstitallet dukket han opp som opprørsk gymnasiast i Orient-

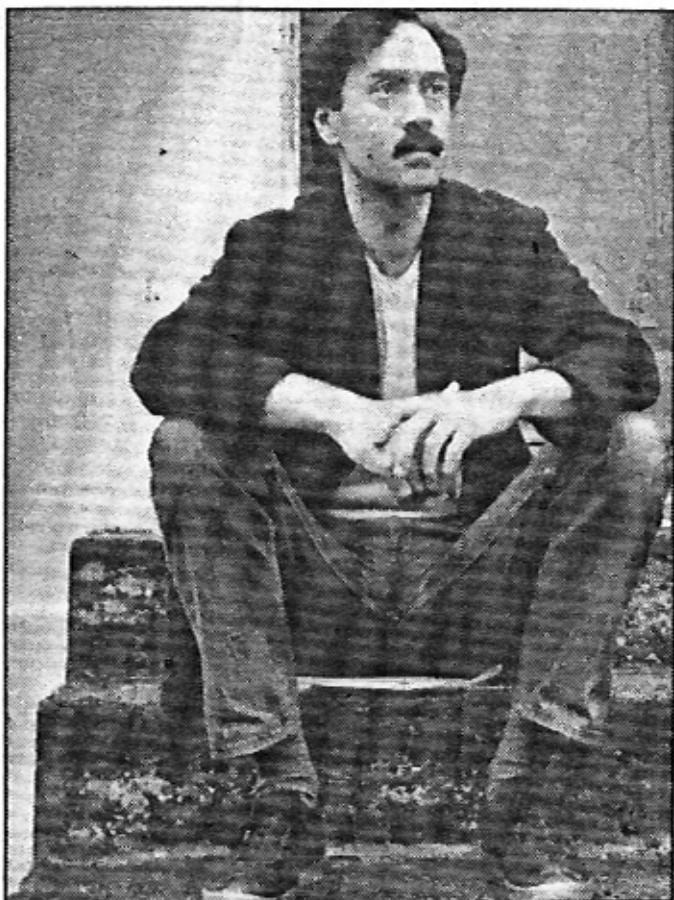
teringen, og uttalte seg med stor tyngde som sosialistisk engasjert.

Han er i stor grad et barn av den skjulte delen av 68-generasjonen, nemlig den religiøse delen. Her til lands ble ungdomsopprøret tidlig politisert, og dermed anti-religiøst. Men det var et sterkt innslag av hippiebevegelse og lengsel mot det hinsidige også i denne generasjonen, og Skagen kom til å følge det sporet. Det kom til å føre ham fra gate-folkets sanger og lengsler-inn i og ut av antroposofien, til et slags selvstendig standpunkt som har et slags Steinersk preg, men uten dogmatiske overtoner.

Dette har han hamret ut i en rekke årganger av Arken, tidsskriftet han har ledet i en årekke og som har tatt mye av hans tid. Det er et tidskrift som har tatt opp temaer som New Age og postmodernismen på et tidlig tidspunkt, og har hatt selvstendige synspunkter på begge deler.

Men berømmelsen, eller ryktet, kom først i 1983, da han gikk los på en hel generasjons forfattere. Han har med «Bazarovs barn» huflettet den radikale falanks, og ble nærmest injurerende i sin omtale av Knut Faldbakken, som han kalte en åndskatastrofe på to bein.

Skagen brakte inn nye ver-

dispørsmål i debatten ved den boka, men han har fått kritikk for at han ikke skjente skikkelig de bøkene han kritiserte. Om han i bøkene før hadde framstått som en sekende sjel, så gjorde han seg her gjeldende som profet og refser.

I fjor hadde han et nytt utsplitt som hører til den stillferdige delen av hans virksomhet. Det var en diktsamling der han skrev seg gjennom alle de tradisjonelle versmønstrene i litteraturhisto-

rien, uten å oppnå større anerkjennelse. Men ambisjonene var store.

Og i år har han altså slått til med en dokumentarroman som angriper sensjonspressen, men som selv brettet ut et autentisk selvmord. Og om noe ikke stemmer, så kan det dokumentariske kamoufleres som en roman. Har han hatt problemer med å få applaus for tidligere verk, blir det neppe lettere med dette.

Av Jan Inge Sørø

Stavanger Aftenblad, 10. sept. 88

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
FREDENSBORGVN 24/26 - OSLO 1
Tlf 20 46 75

Utklipp fra:

Østlandssposten
LARVIK
Pol. tendens: Uavh. liberal
(Se baksiden!)

17 SEPT. 1988

Spekulativ bok

Kaj Skagens «Himmelen vet ingenting» kan ikke anmeldes som en roman, selv om forlaget og forfatteren påstår at den er det. Hvis det er noe den ikke er, så er det nettopp en roman. Skagen har tidligere skrevet glimrende kulturkritiske essays, og et essay har han skrevet igjen, men på ingen måte glimrende. «Himmelen vet ingenting» er derimot noe av det mest lúrvete som er utgitt av et norsk forlag på meget lenge.

Rent ytre sett er boken beretningen om de konflikter som herjet Gyldendal Forlag for fire år siden. Striden mellom Andreas Skartveit (alias Vilhelm Juve) og Sigmund Hoftun (alias Samuel Vik) ledet etter mange mening til Hoftuns selvmord. Dette er bakgrunnen for Skagens bok. Men han vil selvsagt mer enn å beskrive disse ytre omstendighetene. Skagen tar mål av seg til å belyse og analysere tidens aller viktigste kulturelle problem: Den stadig tiltgende tendensen både forlag og løssalgsaviser har til å bringe mer og mer spekulative og sensasjonspregede bøker og oppslag. Alt i den kortsiktige profitens tjeneste. Ikke noe problem er viktigere innenfor kulturdebbatten i dag.

Men hva gjør Skagen? Han spekulerer. Han er naturligvis klar over at et tema som dette vil pirre alle som har den minste interesse for litteratur, og dermed setter han igang med å dikte og gjengi virkeligheten akkurat som det passer ham. Skagen har valgt å presentere den prinsipielle og vesentlige konflikten mellom Børs og Katedral som en personkrangel mellom to-tre personer i norsk kulturliv. Han har valgt å kari-

Kaj Skagen
har skrevet
en uverdig
bok.

kere alvorlige og faretruende elementer i vår nære kultur- og samfunnshistorie og gjøre dem til underholdningspoenger. Dermed blir Skagens «roman» like spekulativ som den spekulasjonen han gjerne vil til livs.

Men rett skal være rett. Inne i mellom skildringen av dramaet som førte til Hostuns død har Skagen føyd inn personlige betrakninger om kulturens fall generelt sett. Disse passasjene er gode og innsiktfulle. Han burde imidlertid nøyd seg med dem, men da hadde han vel ikke fått utgitt boken på Cappelen? Dette forlaget er jo nettopp nå i ferd med å gjennomgå den samme overgangen fra et seriøst kulturforlag til en kortsiktig profitmaskin som Gyldendal gjorde på begynnelsen av 80-tallet.

Roger W. Sørdahl

Tenk på fallhøyden, Skagen!

Så ble det en liten kulturell haglskar denne høsten også. Kritikerne har overgått seg selv i å uttrykke hvor forferdelig dårlig kvalmende og uspiselig Kaj Skagens siste roman er. I tur og orden har de satt opp frøkenmine og trutmann og sagt «æsj», «vemmelig», «støtende».

Kaj Skagen:
Himmelens øst ingenting
Roman, Cappelen forlag

Kaj Skagen er et lidenskapelig menneske, av dem som ser spørkeler hvor andre går i svime og synes alt er sive vel. Han hamrer og slår for å få ørens lyd for sin budskap, som langt på vei har karakter av å være et endetidsevangelium.

Sneversynt kritikk

Dette er hans styrke og hans svakhet. Kritikereksjonene anser jeg som uttrykk for at Kaj Skagen i alle fall ikke har skrevet en likegjeldig roman. Særlig Dagbladets og VGs kritikk forekommer meg å være snepete, puritansk, unansent og osende av sneversyn og manglende velvilje for Skagens anliggende. Men det er også en bekrifelse på at den som roper høyt sien ikke er den som blir hørt. Snarere tvært i mot.

Kritikere har i alt for stor grad lutt seg avspore av bokens forbindelse til de tragiske begivenhetene som utspelet seg på Gyldendal forlag da en skare forfattere under Cecile Loveids (Sheila Leaph i romanen) ledelse gikk til aksjon mot forlagsjef Andreas Skartveit. En tid etterpå ble redaksjonssjef for sjømannslitteratur avdeling, Sigmund Hofseth, meldt savnet og siden funnet selvdød. Med disse begivenhetene i bakgrunnen var Skagen villet skrive en roman om ånd versus materie, idet Skartveit representerer en hard kommersialistisk linje mot andsmennesket Hofseth som kjempet mot overmarken.

Sakta kan man hevde at dette er usmakelig. Men dette er bare et ytre sjikt. Skagens roman er noe langt mer enn en parafasering av hendelsen på Gyldendal forlag. Og det er først når vi kan trenge inn under bokens skandalepregede overflate at vi kan ta stilling til romanens. På dette grunnlag er det jeg fremsetter min domspåstand: Boken er en katastrofe! Det måtte aldskillig refleksjon og eftersant til før jeg våget å felle denne dom.

Profet som tenker uklart

I begynnelsen av boken føler vi oss beroliget. Sprøget er godt, sugende og besvergende. Personskildringen sterk og presis. Dette virker slett ikke så skandaløst. Raskt merker man Skagen som «profet» med gammeltestamentlig snitt, som roper i ørkenen: «Se, enden er nær!» Men efterhvert går det opp for meg at om Skagen nok har profetens lidenskap og hjerte, så har han ikke hundunge og guddommelige klarsyn. I lange diskursive avsnitt, hvor f. eks. Skagen forklarer årsakene til norsk kulturlivs elendighet under sosialdemokratiet i etterkrigstiden, blir han usedvanlig ordrik. Det han her skriver er ikke bare upresist og ullent, det er notorisert shudderaktig og preget av manglende tankekraft.

BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
Tlf. 20 48 75

Utklipp fra:

Morgenbladet

POLITISK TENDENS: Uavh. Konservativ
(Se baksiden)

22 SEPT. 1988

het. Når Skagen mangler hel innsikt, blir han spekulerende og velter seg i ordmasser.

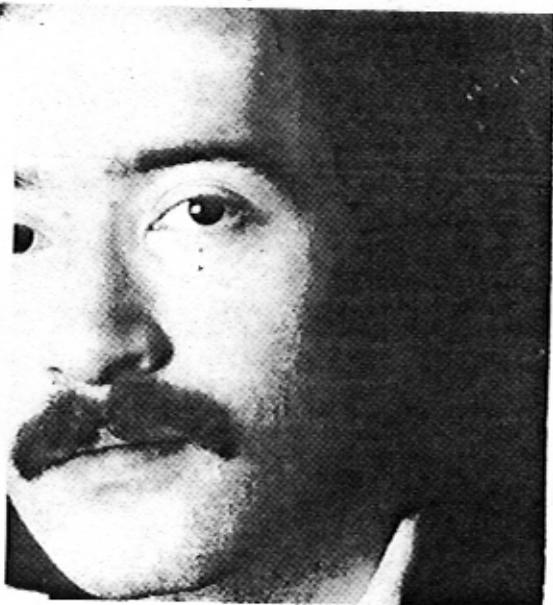
Viljen større enn evnen

Et annet problem danner også for meg. Beretningen om Samuels Vik møte med sin tragedie, reflekterer vel så mye noe tragisk i Skagens egen forfatterpersonlighet. Med denne boken graver Skagen sin egen grav. For hans lidenskap er sterke enn evnen til å uttrykke den adekvat. Han mukter ikke å løse ut presset i sitt hjerte. Han kommer stadig til kort overfor sine store pretensioner. I «Himmelen vet ingenhet» har Skagen lagt opp et veldig lep, et lep som må ende med katastrofe. Skagen mister kontrollen overfor de veldige dimensjonene han risser opp, de blir simpelthen større enn han mukter å bære - og fallhøyden blir stor.

En metafysisk roman

Vi skal presisere dette: Så langt jeg kan se har Skagen anlagt et stort religiøst perspektiv med grensesprengende dimensjoner. Han har antydet selve kjememysteriet i all religion: offer og skyld. Dette motivet har enorme metafysiske implikasjoner, og det skal en sterkt ånd til for å komme levende gjennom et slikt opplegg. Så meger mer som vi anser nettopp dette motiv for å være den egentlig gjennomtrenende essens i denne romanen.

I «Himmelen vet ingenhet» er Samuel Vik den ofrede og den som ofrer seg. Kort sagt ser vi straks konturen av en Kristusslikkelse. Han går inn i deden som et resultat av andres synder - uforskyldt. Den uskyldiges skyld fremtrer entydig, sterkt og littet overbevisende. Likeledes de skyldiges øveloshet til å bære egen skyld. Samuel Vik er en martyr. Egentlig er han elsket

av alle, unntatt av sin sataniske motpol, forlagsjef Wilhelm Juve. Men overfor Viks store dimensjoner blir apostelskaren (stallen av forfattere som omgir Vik) en skare judaser, de svikte fordi de ikke er i stand til å erkjenne hva som er guddommens skjebne på jordene. Men i ham, i Samuel Vik, blir apostelskaren sende. Ved hans død! Og Kaj Skagen er hans profet. Han er Samuels Vik apostel - norsk litteraturs svar på apostelen Paulus.

Genren sprenges

I likhet med Paulus sprenger Skagen alle litterære gener. Han skriver både i 1. person retrospektiv, men også som allvitende forteller som hopper ut og inn av Samuel Viks hode og hjerte og forteller hva han tenker og føler. Riktignok synes Skagen selv å være oppmerksom på faren ved denne opphevelse av jeg-fortellingens naturnedvendige grenser. Flere steder påpeker han at han slett ikke vet hva Samuel Vik da og da tenkte og følte. Men i andre avsnitt er han oppmerksom og overskridere grensene. Ut fra romanens opplegg er dette både dristig og umulig. Men i litteraturen er alt tillatt, bortsett fra at vi med Paulus må tilføre: «Ikke alt gavnner.»

Og det er her det går i stykker for Kaj Skagen. Skal Skagen få Samuel Vik til å bli martyr, må han også kunne identifisere seg helt og fullt med ham, krysse inn under huden på ham, inn i hode og hjerte, for å rettfærdiggjøre den rolle han skal ha i romanen. Men denne intense ekspansjonen av Samuel Viks rolle fører til at forfatteren så og si sages inn i Samuel Viks egen tragedie. Han klarer ikke å distansere seg fra ham og går bokstavelig talt i deden med ham. Der leveres nemlig ikke noe tvetydig ved Samuel Viks skikkelse som forfatteren kan

berge seg selv på. Samuel Vik er tilfeldt en helt entydig rolle som enten får briste eller bare.

Det brister!

Denne voldsomme ekspansjonen av Samuel Vik tror jeg har sin grunn i Skagens sterke dualistiske temperament, dvs. at Samuel Vik representerer et alomfattende, men antagonistisk prinsipp: Wilhelm Juve. Når blokkene stilles så skapt opp mot hverandre blir den enes scier og den andres tap desto større og alomfattende, ja, det får nesten kosmiske dimensjoner. Og Skagen seirer ikke. Tvert i mot, han taper. Taper stort! For hvilket budskap er det romanen faktisk målberør og hva er det verd?

Det er null verdi! Skagen har nemlig fortapt seg selv i et vanvidsprosjekt hvor han forsøker å gjøre en martyrt ut av en selvmorder! Det har perspektiver. Når all energi settes inn på dette halsbrekkende forsøk, er risikomomentet svimlende stort. Og Skagen stupar, han stupar i frist fall gjennom et endelast tort rom. Han innhentes av den store nihilismen han med hele sitt hjerte kjemper mot. Skriket i arkenen slås tilbake av sitt eget ekko. For den selvmorderen Skagen har knyttet sin hjerte til er en person som harapt, som har oppgitt alt og som går døden i møte som en god forklaring. Døden er i Skagens roman en utvei, ingen nødvendighet. Den offentliges «logikk» som man finner i f.eks. kristendommen, finnes ikke hos Skagen. Her er ingen Getsemankamp. Der Samuel Vik går mot åtselstedet og legger seg under en gren i skogen proppfull av piller, er alt vakker for Skagen. Det er ikke her, i dedens fine, det ropes og skrikes til Gud. Nei, den kampen er over for Samuel Vik. Døden kommer som en god, varm skjebne - mildt og forlæsende. Det

er Sokrates' aristokratiske ikke Kristi gruppvekkende Skagen ender opp med.

En kime av hat

Hva er det da egentlig Skagen tilbake med? Verden er en mi stelse hvor et godt prinsipp har og inkasserer alle tripper. Nei andsmennesket må føle det slik hans sinn er stilt inn på en fi revens, himmelrommets, den re kosmiske bevissthetens frekvens dette perspektivet blir den fysiske kelihet et for lite sted, et fer som spretter ånden inne og F den. Så oppgir ånden slaget og hinsides til de store kosmiske hvor den føler seg mere vel. De mister sin gru nettopp der hvor er gruful.

Det er denne oppgivelsens kapitalisjonens fare jeg på det stendigste må advare mot. I Skagen slumer store lidenshaus energi står i fare for å omse i hat, forakt og arroganse mot li og menneske. Foraken over Vilhelm Juve blottlegges så står ikke levnes noe rom for forning eller medfølelse. Han blir stendig ute av stand til å gi i motpartens tragedie, ta den inn og tolke den innenfra. N Skagen slår ham fra seg med hatefultlik. Han er bare ond. H er en kulturpolitisk demon, ikke egen individuell tragedie.

Men det går en hårfin grens metafysikkens rom hvor kamp står mellom evnen til å bære virkligheten i all dens elendighet i utilkommenhet og fristelsen til skyte alt fra seg i foaet, oppgi til fødel for en bedre utvei. Må Skagen hårdt og ubarmhjertig skjær Vilhelm Juve fra seg med ørga uvilje mot å krype innandørs. Han hadde et alarmerende treld ved denne romanen. Det skap grovhugne fronter som ikke gir ro for noe overgripende, som ruger alt fast i en statisk posisjon. Det er hatets kime og medlidelsens far litt. Det er fallinen for de åndelige verdier vi trodde Skagen stod for. Vi hoper bare at vi har misforståt fullständig!

Kaj Skagen er en sann kuns nemtar. Som sådan vil vi forsvar ham mot alle smålige angrep. Ha har et stort hjerte. Kanskje for stort. Men for mennesker med stor hjerte kan hatet bli en lettere utveien en kjerligheten. Ikke desto mindre er det her den folende kunstnerkamp står. Kunstnerens kall er ikke doden, men gjennom dødsbevisstheten til evne å fastholde, bare live.

Det er dette som er så alarmerende. Skagen, som vi hiper var en notorisert protagonist for gjennomstreng av åndelige verdier, står i fare for å strande som et vrak på sitt eget prosjekt. Tenk etter, Kaj Skagen. Du har lagt ut på dypt vann. Væren tilbake er stengt og det kreves kanskje mer enn du fra først av tenkte å skulle overleve den videre feiden.

Olav Rune Ekeland

Kaj Skagens «Himmelten vet ingenting» er påtrengende unødvendig Romanens forfatter som Gud

Hevnen harer Herren til, står det i en gammel bok. Som dommen over levende og døde gjør det. Når Kaj Skagen i romanen «Himmelten vet ingenting» begår den blasfemi det er å vandre ut av sitt romanunivers - der han har den selvfelige rett til å være skaperen - for ta Guds plass og felle dommer over levende og døde, er det så desto verre når man fornemmer et motiv mer preget av sjælens grunne grums enn av erkjennelseslidenskap.

AV JOHN STANGHELLE

Om «Himmelten vet ingenting», som nækkroman skal jeg ikke si stort. For når dørene står vidåpne, trenger man ingen nøkler. Heller ikke skal jeg si noe om Kaj Skagen som patetisk medfigur. For en mann som står frem i bredbent tabloid og sier at det er slett ikke ment sånn, men tvertimot slik, er enten hykleskik eller dum og jeg vet ikke hva som er verdt.

Jeg vil gjørne si noe om omstendigheten vanvittige matematikk som kan komme til å åpne tomhetens port. Men først vil jeg si litt om hvorfor denne utvetydige romanen er såvel usammelig som påtregende unødvendig.

- Å avdekke det som bare en roman kan avdekke, er den eneste berettigelsen en roman kan ha. Den roman som ikke avdekker en fluk av tilværelsen som til de var ukjent, er umoral. Romanens eneste moral ligger i dets erkjennelse, i den østerrikske romanforfatteren og essayisten Herman Broch en gang.

Romanens berettigelse

Den tjekkiske eksilforfatteren Milan Kundera sier det slik:

- Da Gud langsomt forlot den plassens hverver, han hadde styrt universet og skapt orden i verdien, skiftet det onde fra det gode og gitt hver ting dens mening, bret Don Quijote opp fra sitt hjem og var ikke lenger i stand til å gjenkjenne verden, før i mangel av en dommer som står over alle andre, viser den seg med ett skremmende tvetydig: Den ene gudommelege Sannhet oppsto seg i hundrevis av relative sannheter som menneskene fordele mellom seg. Slik ble den moderne tids verden til, og med den, romanen, som er dets bilde og modell.

Domm

Videre om romanen som komplisert visdom:

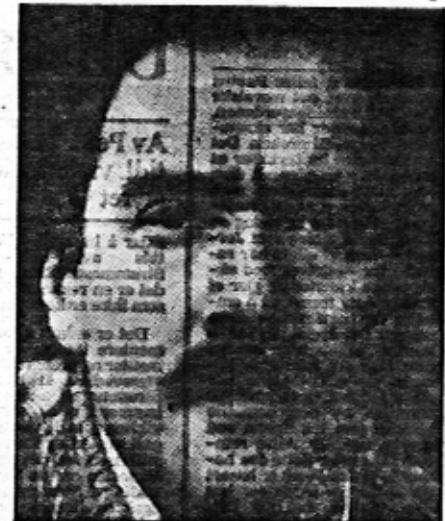
- Mennesket ønsker en verden der det gode og det onde er klart adskilt. Mennesket har en nedarvet og ukunng tendens til å domme for det forstyr. På dette ønsket hviller religionene og ideologiene, som kan forsone seg med romanen bare der som de oversetter dens relative og tvetydige språk til sin egen apodiktiske og dogmatiske tale. De forlanger at noen har rett: Enten er Anna Karenina offer for en bornert despot, eller så er Karenin offer for en umoralist kvinne; enten er K. uskyldig og blir knust av en urettferdig domstol, eller også skjuler den rettferdige Gud seg bak domstolen, og K. er skyldig.

I Kaj Skagens romanverden er det bare to slag, skyldige og uskyldige. Det er dette som fører til de brutale banaliseringer. Når han skildrer

konflikten på et stort forlag i slike kategorier - og det med levende modeller - er dette først og fremst en fallitterklaring for kunstneren Kaj Skagen, som har forfalt til det lettvinde. For nærmere du deg det definitive - og deden er det mest definitive av alt - uten evne til stilhet og ydmighet, går det galt om du har sett deg føre å artikulere noe annet enn skrik.

Leker Gud

Og det har Kaj Skagen. For han leker Gud, han vil tydeliggjøre og fullføre, et annet menneskets dad. Hos meg tenner et slikt postulat protesten, som tanken på at dødens kalde verdighet skal være et tilfuktasted når den siste illusjon har

I Kaj Skagens romanverden er det bare to slag, skyldige og uskyldige. Det er dette som fører til de brutale banaliseringer.

forlatt en gjer det. For det meste taler mot selvmodet som suveren akt, og den som skal diktke videre - for å fullføre og tydeliggjøre en navngitt persons siste og definitiv ensomhet - kan bare tilgå hvis han ikke vet hva han gjør.

Om Kaj Skagens analyser av markampen på et større forlag - der han ikke unnskår seg for å vandre på sladderen, vifteveier - stat jeg ikke at stort. Boken er dels ment som et angrep på det mediemarked som gir til folkes lysaky trang til sensasjon, sladder og dovenskap, og så er det nettopp det den mest presise karakteristikk av denne bok.

Om det ikke er noe godt å si om «Himmelten vet ingenting»?

Ja. For Skagens fremfører en grunnleggende kultikkritikk med stort alvor og velskrevet intensitet. Men stanken fra skandalen kveier alt som kunne tenkes å gro fra boken.

Opp når Cappelen sender dette ut på markedet uten å forstås i den nødvendige motstand, forteller dette også sitt om det forlagsklima Skagen, plakat, seg & angrige. For når han ikke selv synes å skjelne mellom sak og oppslag, person og sak, logn og samhet, seg selv og andre, er det forlags plikt å hjelpe ham til det.

BOKER

Kaj Skagen:
Himmelten vet ingenting
Cappelen 1988

Utklipp fra

Haugesunds Avis

Politisk tendens. Uavh.

(Se baksiden!)

24 SEPT. 1988

Makulatur i bokform

nybok: RUNE HALLHEIM

Kaj Skagen:
«Himmelen vet ingenting»
Roman
J.W. Cappelens Forlag A/S

Allerede de gamle grekere kjente en herre ved navn Herostratos. La det være nevnt, ikke bare fordi vi alltid har drømt om å begynne en artikkel med «allerede de gamle grekere», men fordi årets mest omtalte norske bok også er årets dårligste. Det kan selvsagt skyldes møderne massemEDIAS skrepelighet, men fenomenet er også minst like gammelt som vår kultur.

Den som har god hukommelse og interesse for slikt vil huske at det for noen år siden var visse bruduljer i Gyldendal. Flere forfattere var misfornøyd med forlagets kurs og Andreas Skartveits ledelse. De flokket seg omkring redaksjonssjefen Sigmund Hoftun, som frivillig eller ufrivillig ble misnøyens målbærer innad i forlaget. Så langt gikk det at det ble diskutert å bryte ut av Gyldendal og danne et nytt forlag. Etter en del avisoppslag døde imidlertid saken hen. Sigmund Hoftun forsvant, og ble funnet noen måneder senere. Han hadde begått selvmord.

Hva som foregikk bak forlagets dører, og ikke minst i selvmorderens sinn, kan man selvsagt spekulere i. Ikke desto mindre medfører det et visst ansvar å sette slike spekulasjoner på

trykk. Kaj Skagen har gjort det i «Himmelen vet ingen ting», og forkledt sine spekulasjoner som roman. Aktørene har skiftet navn, og enkelte andre faktiske opplysninger er endret, men de spinkle kjensgjerninger er like fullt gjenkjennelige.

Cappelens Forlag skal visstnok ha engasjert jurist til å lese gjennom boken. De burde heller ansatt en litterær kosulent.

«Denne boken er så god at den måtte ut» sa en representant for forlaget, hvilket er blank løgn. Denne boken er så dårlig at den burde vært begravd i makulaturrens massegrav, uten å gå veien om utgivelse.

Skagen har atskillige ærend å utrette i sitt verk, og han svinger sin slove øks over sædernes forfall og massemEDIAS elendighet. Begge deler med en viss berettigelse, men når det skjer med stilistisk ubehjelpeleg het uten presisjon og adresse blir det like interessant som en pamflett fra Jehovas Vitter. Den forteller mer om forfatteren enn det samfunn han forsøksvis skildrer. Når det dertil er paret med idiotargumentet om at alt var bedre før, så fortjener det knapt å tas alvorlig.

Herostratos var visstnok en dyktig pyroman. Siden han bedrev denne virksomheten for å bli berømt, besluttet de gode grekere at hans navn aldri skulle nevnes. Ingen dum idé. Men også ikke helt vellykket.

Nøkkelroman med kjente nøkler

Kaj Skagen:
Himmelens veg ingenting.
Cappelen.

Det er vanskelig å anmeldte en nøkkelroman når man kjenner flere av nøkkelpersonene, og handlingen er så nært og så definérbar som i Skagens bok.

Forfatteren har tatt utgangspunkt i de uroligheter som fore-

gikk i Gyldendal norsk forlag på 70-tallet, og som kulminerte i et tragisk selvmyrd begått av forlagets skjønnlitterære redaktør.

Dårlig skjult bretter Skagen ut konflikten som nådde Gyldendal etter mange års liv i kulturens glans, nemlig kampen mellom børssen og katedralen. Eg begrep som først ble lansert av forlagets grunnleggere og grand old man, Harald Grieg.

Øyensynlig uvitende om Griegs beinharde forretningssans opphøyter Skagen ham til kulturens kompromissløse fanebærer, en åndshøvding som nærmest drev sosialvelferd til allehåndne forfattere.

Sannheten er vel heller at Greig i kraft av sin dyktighet både som kulturmenneske og forretningmann lukte bort en masse forfatterspirer som aldri hadde «livets rett», men som fant seg et annet yrke — og senere ble lykkelig med det.

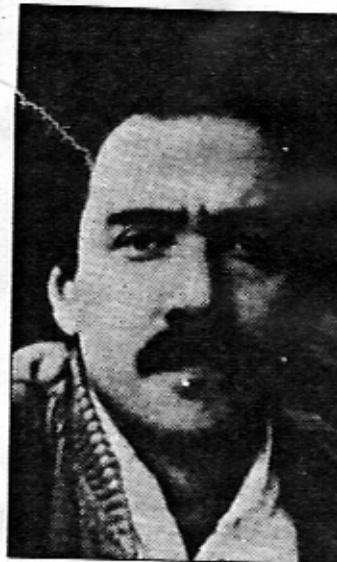
Skagen hudsletter hans etterfølger som ingen litterær fortid har, han kommer fra en sjokoladefabrikk! Forfatteren prøver å blande personer og episoder som nok får

utenforstående lesere til å finne meningene med de sterke angrep på vårt forlagsvesen.

Med god rett går han sterkt ut mot den prostitusjon som forlagene begår med sine kjendisbøker. Han betegner det som et svik mot kulturen når sport- og TV-kjendiser, skuespillere og politikere får sine bøker utgitt med brask og bram på våre kulturforlag. Ja, han går så langt at man mener at disse forlag overhode ikke skal tjene penger.

Men Kaj Skagen gir ikke oppskriften på hvordan forlagene skal skaffe penger til de norske forfatterne som tross alt hvert år får sine bøker utgitt, og som nettopp i disse dager fører rettsak mot de samme forlag for å få en høyere royalty pr. bok.

Boken er et velskrevet paradoks om norsk kulturliv, hvor statens støtteordninger hånes og forlagenes utgivelsespoltikk dømmes nord og ned. Den er et flagrant eksempel på hvor virkelighetsfjernt mange kunstnere lever, hvordan de opphoyer seg selv og sine kolleger til en slags overkaste for hvem li-

KAJ SKAGEN —

vets realiteter og samfunnets lov ikke gjelder.

Men bevare meg vel, hvilken stor forfatter Kaj Skagen er; han skyter fra hoften og treffer måså elegant at man bare må gi s over, selv i de mest urimelige situasjoner. Men både han og hans kolleger må være lykkelige for norsk forlagsverden ikke blir styret deres mønster.

Hå

Værs
30. sep. 88

NÅR DET UKRENKELIGE KRENKES

Kaj Skagen
Himmelten vet ingenting
Coppelen

Som advokat for «hin Enkelte» er det få norske skribenter som kan gjøre Kaj Skagen rangen stridig. I pamfletten BAZAROV'S BARN satte han med svulst og patos sin oppfatning av «DEN ENKELTE som noe hellig, ukrenkelig» opp mot den kollektivistiske, menneskefiendtlige og teknokapitalistiske nihilisme som han med suveren forakt for enhver saklig sammenheng hevdet at så godt som samtlige venstreorienterte forfattere i Norge hadde bukket under for. Denne kors-togsfanatisme, innyllet i en sky av åndelig oppustethet, hadde dog visse forsonende trekk: en invektivenes fantasirikdom som man måtte tilbake til Hamsuns berømte oppgjør med de fire store for å finne mакen til. Og Skagens forsvar for menneskets rett til å bevare nøkkelen til sitt indre rom for seg selv, til å insistere på en privat ukrenkelighet som stadig trues av invasjon fra en kollektiv nysgjerrighets tropper, var et timelig svar. Men Kaj Skagens forsvarstale klang hult. I dag klinger den enda hulere.

Kaj Skagen har skrevet en nøkkelroman. Det står selvfølgelig enhver forfatter fritt å skrive nøkkelromaner. For min del må det også gjerne karikeres og brukes grove skyts. Fenomenet er velkjent, også i skandinavisk litteratur, fra Strindbergs RØDA RUMMET til Bjørnsons PAUL LANGE OG TORA PARBERG og Hamsuns REDAKTØR LYNGE. Men genren reiser noen moralske problemstillinger som man ikke kan unngå å ta stilling til. For det første (og det gjelder for så vidt all former for offentlig omtale av faktiske personer som lett kan identifiseres): hvor nærgående kan

man være før man overskridet de «hellige og ukrenkelige» grenser som den enkelte har rett til å trekke om sitt innerste liv? For det andre: hvordan skal man finne balansepunktet mellom «fiksjon» og «virkelighet»? Samme hvor gjennkjennlig en modell er, så er han jo et totalt forsvarsloft bytte for den såkalte dikteriske frihet. Man kan ikke protestere mot et fiktivt bilde av seg selv. For dikteren iles straks til for å dementere: dette er ikke deg, men en fiktig figur i et fiktivt univers.

Kaj Skagen har forsyndet seg grovt på begge punkter. Hans nærgåenhets er skamløs og desto mer skamløs fordi han preker om «den enkelte som noe hellig, ukrenkelig» og angriper pseudo-offentlighetens frastøtende grafsing og spekulasjon i død og privat ulykke (med rettel!) samtidig som han selv bærer smitten videre. Les selv de første sidene i HIMMELEN VET INGENTING. Det er groteskt, og det burde aldri ha kommet på trykk. Skildringen os av dødsfascinasjon slik hele boka gjør. Og det er greitt nok. Men det er ikke greitt nok at Skagen ikke har gjort det minste forsøk på å skjule virkelighetens spor. Og da må han finne seg i å bli dømt etter den samme lov som han selv dømmer.

Kaj Skagen elsker tydeligvis rollen som dommer og profet. Hans bekymring for avisenes forfall og idealismens offerdød på økonominens alter i det moderne forlagshus er det ikke vanskelig å dele. Men hans ulykksalige hang til sensasjon gjør ham blind for nyanser. Og han lider dessuten under et syndebukk-syndrom. Hans bok framtrer på ét plan som en debattbok, som et flengende angrep på et samfunn hvor Pengene er opp-

høyd til gud, hvor Ånden må vike for den platteste materialisme og Diktningens siste mohikanere drives fra skansen til skansen. Men egentlig er det ikke dette som er bokas hovedærende. Det er ei bok som skyld, skrevet av en person som selv er tyget av skyldfølelse, men som samtidig er på frenetisk jakt etter å finne et sted, en person, et utviklingspunkt, hvor denne skylden kan plasseres. Og her er Skagen rundhåndet. I all anstendighetens navn må det sies at Skagen ikke gir kulturredaktøren og forlagsdirektøren skylden for det som skjer – i hvert fall ikke alene. Alle er skyldige, alle vi som har latt oss forføre av Tidens ånd, som har fjernet oss fra Opphavet og Naturen og Ånden og De Store Sammenhengene. Det er denne altomfattende skyldfølelse som Skagen vil ha innprentet i oss.

La gå. Jeg kan da godt svegle dette religiøse innlegg i debatten om Tidens åndeloshet, selv om det neppe er så fruktbart. Det personlige behov for å arbeide med Skyldens problem kan jeg forstå enda bedre. Det vil alltid, og bør alltid, forfolge oss. Men det pinlige med Skagens bok er at dette dypt alvorlige, menneskelige anliggende blir nivellert og redusert og mast i stykker av sensasjonsmakeriets kværn. Man fristes til å slenge Skagens ord om nihilisten Bazarov tilbake mot ham selv: «Han kan ikke unnlate å gjøre opprør, for tidens og samfunnets hulhet står ham altfor nakent i øynene; (...). Men han gjennomskuer aldri slæktskapet mellom seg selv og den verden han hater; når han gjør opprør, gjør han det derfor på en måte som skaper enda mere elendighet». ■

Kritikkjournalen 6/1989.

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
TLF. 20 46 75

Utklipp fra:

Moss Avis

Politisk tendens: Uavh. kons.
(Se baksiden!)

5 NOV. 1988

Makkverk av Skagen

KAJ SKAGEN:
«Himmelten vet
ingenting»
Cappelen

Av og til skjer det at man kommer over en bok som er sa gjennomført darlig at hovedinntrykket man sitter igjen med, er forbauselse over at den i det hele tatt er blitt utgitt. En slik bok er Kaj Skagens siste roman.

«Himmelten vet ingenting» er en patetisk historie om den idealistiske, men svake sjefredaktøren i et stort forlag som vil følge opp de stolte kulturelle tradisjoner og utgi litteratur for litteraturens egen skyld, uten a skjele til penger og overskudd. Stadig er han på utkikk etter det store og vidunderlige. Denne sjefredaktøren står i skarp kontrast til den resultat-orienterte forlagsdirektøren, og det oppstår uoverstigelige motsetninger mellom de to.

Uten at Skagen sier det like ut, bygger han sin roman rundt et tragisk selv-mord i vårt fremst forlag for noen år tilbake. Mange har sett det som nedverdigende graf sing i privatlivet og i en tragisk hendelse. Forfatteren kan neppe på-bereope seg idealistiske moti-

ver. Det får så være. Det ser likevel heldigvis ut til at denne boken ikke skaper røre som planlagt. Det som opprører mest, er at romanen er sa utrolig dårlig.

For det første er historien som fortelles uten driv og så blodlos at man helt mister interessen for hva som skjer. Dessuten er romanen elendig komponert. Skrivingen må være skjedd helt etter innfallsmetoden. Men virkelig dårlig blir det når Skagen utdypet sitt samfunnssyn eller kommer med politiske tolknininger av tegn i tiden. Det er slik at man først nekter å ta det helt alvorlig. Man leter etter noe som skal fortelle at dette er en form for avansert spør. Etterhvert som det går opp for leseren at det er seriøst ment, spør man seg hvilken drømmeverden denne forfatteren lever i.

Dessuten - alle betraktninger og løse påstander som denne boken er så full av, er uten sammenheng. De fremstår som fragmenter uten å utgjøre noe enhetlig budskap eller tjene som ramme for historien som fortelles. Er f.eks. dette narraktige våset ment å karakterisere romanens personer, skytes det himmelhøyt over målet. Ja, forfatteren vet sannsynligvis ikke i det hele tatt hvor målet befinner seg.

Mer trykksverte enn som så bør man ikke spandere på dette makkverket,

Yngve Hustoft

Den bevisst ubevisste skyld

Kaj Skagen:
Himmelens vet ingenting
Cappelen
Det er ikke godt å si hva som skjedde, men det kan synes som om den samlede norske kritikerstand plutselig stod overfor et skriftstykke hvis tema har vært en ussel og nedrig skildring av deres egen fars bortgang — og så handlet de deretter.

Selv sagt dreier det seg om Kaj Skagens **Himmelens vet ingen-**ting. Forfatteren skulle være godt vant med utskjelling. Alle rede med sin andre, littelle samling dikt, **Vi som arver mas-**kinene, fylket kritikerne — fra Martin Nag på den ene ytterfløy til Alfred Haage på den andre — seg mot ham og raste så det virkelig forslo i redaksjonslokalene landet over. Og siden har det gått slag i slag, med en foreløpig topp i 1983, da han utga litteraturhistoriens hittil kraftigste anslag mot kollegene: **Basarovs barn, en** banbulle mot samtidens tonean-

givende forfattere.
For det første: det finnes ikke uverdig litteratur! Det finnes bare god eller dårlig litteratur. Og for det andre: **Himmelens vet ingen-**ting tilhører den gode.

Konflikt

Bokens ytre ramme er en konflikt i et stort kulturforgang, mel-

lom en idealistisk redaktør som var forhåndspådd til å bli høstens debattbok, har — så langt — fått en ublid skjebne. Kritikere har stått ansikt til ansikt med noe de ikke har talt synet av, og i stedet for å utforske dette, har de mindre lurt hylt opp om hvilken uverdig bok dette er, og de mere lure avvist boken som totalt likegyldig.

For det andre: det finnes ikke uverdig litteratur! Det finnes bare god eller dårlig litteratur. Og for det andre: **Himmelens vet ingen-**ting tilhører den gode.

Vik kjempet sin kamp mot Juve, og han regnet det for gitt at forfatterne hans ville flokke seg om ham og stå solidarisk med ham i kampen for den gode litteraturen. Det skjedde ikke. Forfatterne avventet situasjonen. De så det an, inntil seierherren var åpenbar. Så valgte de side. Ikke åpenlyst, og ikke bevisst. Tvert om. I aller høyeste grad ubevisst. Men Vik vissle at han var svikter lengre før svikterne vissle det selv.

Forfatteren sitter i Paris, langt borte både i tid og sted, fra hendedlene. Men Dødstallet hviskes ikke langsomt bort. Nye inntrykk tar ikke Samuels sted i hans bevissthet. Tvert imot. Venrens død vokser og blir en del av ham. Samuel Vik har kastet sin død inn i hans sjel; og der sitter den fast.

Skyld

Denne romanen, som i det ytre ser ut til å handle om kamp mellom børs og katedral, kultur vs. kapital, er egentlig en analyse av menneskets bevisst ubevisste skyld. Det handlingsmønster vi kler oss i, som fratar oss for ansvaret, men som er skjebnesvankert for våre medmennesker.

Fartein Høgar

Skagen legger ikke skyld på at han avdøde Sig mund Hostun er

og det fungerer.

Om dette er der Skagens bok handler.

Ethvert tema krever sitt språk.

Det saftige, blodfylte språket fra Barfot & gjennom Europa finnes lite av her. Ei heller det lyriske fra hans dikt. Eller de skarpe spissformuleringer fra hardtsående essays. Alt dette er erstattet av et kjølig, ettertensored språk, søkerende inn mot de mest tåkelagte og skyggefulle områder av den menneskelige erkjennelse.

Grønt lys for Skagen

Av BERNHARD ROSTAD

— Etter tilråing fra Statens bibliotektilsyns rådgivende utvalg for folkebibliotekene (den såkalte nullekomiteen) er Kaj Skagens roman «Himmelvet Ingenting» godkjent innkjøpt til landets folkebiblioteker, opplyser konsulent Mari Finess i Kulturrådet. Skagens bok vak-

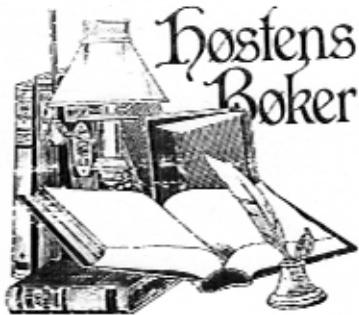
te som kjent mye rabilder både før og etter at den kom ut i september. Forårsaket ikke minst av det mange oppfattet som en nøkkelroman fra hans tidligere forlag, Gyldendal, og en usmakelig utnyttelse av de tragiske omstendigheter omkring et selv-mord.

Etter det kraftige oppstyret omkring innholdet

kom et så godt som enstemmig kritikerkorps med svært negative vurderinger av romanens litterære kvaliteter. Men til tross for kritikernes «nulling» har altså bibliotektilsynets rådgivende utvalg gitt grønt lys.

Hittil er to av høstens skjønnlitterære bøker «nullet». Begge skal behandles av ankenemnda.

Bogbladet 30.11.1987.

Kulturens andedam

Kaj Skagen

Himmelten vet ingenting

Cappelen

Forfatteren Kaj Skagen har skrevet en roman om Gyldendal-konflikten i 1984, «Himmelten vet ingenting». Et slikt utilslort raseri fra kritikerhold som denne romanen har skapt, skal en lete lenge etter. «Et skrevspark mot forsvarsløse», kalte Hemsedals egen Ingar Skrede boka i Dagbladet. Arbeiderbladets Halvdan Freihow karakteriserte boka som «uverdig», mens Aftenpostens anmelder, Ingar Sletten Kollen, mener at boka er «Like grunn, grumsete, nødvendig og levedyktig som en sôlepytt i november».

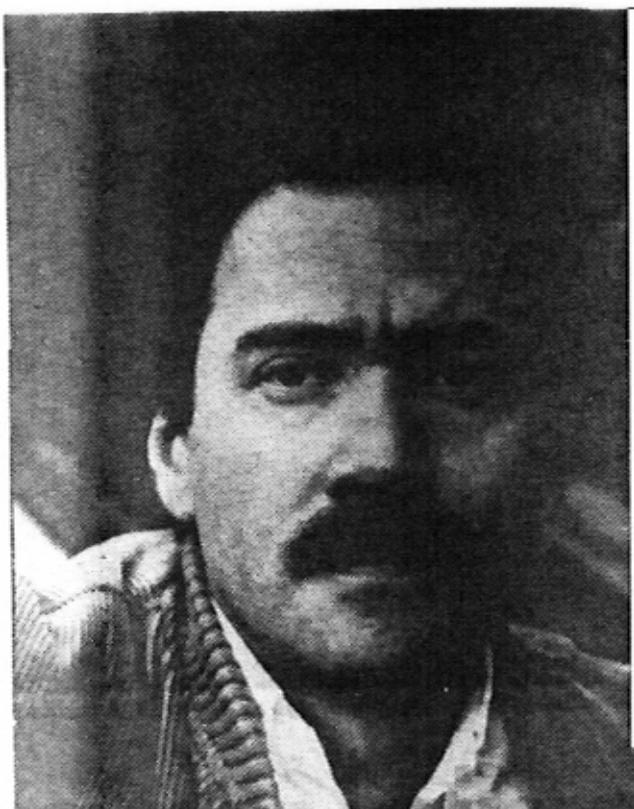
Hvorfor dette rabalderet? Det er all grunn til å spørre, for boka er ikke verd særlig omtale, etter denne anmelders syn.

Jeg tror at Kaj Skagen med «Himmelten vet ingenting» har tråkket kulturens og mediesamfunnets makteleite på tærne. Det er jo ofte slik at når et menneske reagerer med skjellsord som «skrevsparker», så avslører det en intellektuell taper.

Er det slik også her? Kanskje. For skal tro om ikke Skagen stundom treffer spiken på hodet, til tross for et mislykket helhetsinntrykk?

Det Kaj Skagen prøver å beslyse i denne boka, er altså forlagsstriden på Gyldendal for noen år siden, som ifølge Skagen toppet seg med forlagsredaktør Samuel Viks selvmord.

Skagen går i boka til frontalangrep på kulturlivets kommersialisering og pressens tabloidisering. Skagen mener at dette er i ferd med å gjøre hele kulturlivet overflødig, altså drive Kulturen til selvmord. I sin kritikk legger han ingen imellom for å påpeke kul-

Kaj Skagens roman overlever neppe bokhøsten, mener vår anmelder.

turløsheten i det norske samfunn.

Kaj Skagens bok er altså et diktverk knyttet til aktuelle hendinger og personer, en såkalt nøkkelroman. For dem som kjenner «kultureliten» her i landet, er det ikke vanskelig å dra kjensel på boken.

Det jeg reagerer på i boka, er svart-hvitt framstillingen av personene. Det gjør boka lite troverdig. Skurkene er forlagsdirektør Vilhelm Juve og pressemannen, representert med «Dagens Gang»- og dens kulturredaktør. Helten er Samuel Vik som prøver å berge forlaget fra kommersialiseringen, men mislyk-

kes og begår selvmord. Litteratur-elskeren Samuel forsvarer norsk skjønnlitteratur med nebb og klør, mens litteratur-hateren og økonomen Vilhelm vinner.

Det er synd at Kaj Skagen ikke har lyktes. For tidsens materialisme burde lytte mer til ham. Andre skrifter av samme forfatter viser at Skagen virkelig har noe på hjertet.

«Himmelten vet ingenting» kan umulig overleve bokhøsten - til det er den dessverre for dårlig - men hylekoret mot boka vil gå inn i litteraturhistorien...

Birger Bolstad

A-S

BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO
Tlf. 20 46 75

Utklipp fra:

fremtiden

Boks 1014 - 3001 Drammen

Pol. tendens: Arbeiderpartiet

(Se baksiden!)

7 NOV. 1988

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
TLF. 20 46 75

Utklipp fra:

Gudbrandsdølen og Lillehammer Tilstuer

LILLEHAMMER

(Se baksiden!)

7 OKT. 1988

Mening om bøker

Forleggerforeningen:

Skagens bok -nøkkelroman

(Norpress) - Nei, Kaj Skagens bok "Himmen vet ingenting" er en bok jeg legger nederst i bunken av bøker jeg ønsker å lese. Det fins vel neppe tvil om hva den handler om, nemlig indre forhold i Gyldendal Forlag. Men i stedet for å kalle den en nøkkelroman vil jeg like gjerne gi den betegnelsen nøkkelhullroman, sier Forleggerforeningens direktør Paul Martens Røthe til Norpress.

Røthe trekker sammenlikninger med Agnar Mykles meget omstridte roman, "Sangen om den røde rubin", der folk i Bergen kjente seg igjen i personskildringene. Han understreker imidlertid at det ikke er Forleggerforeningens oppgave å sensurere på noe vis. Her refererer direktør Røthe til Forleggerforeningens formann, William Nygaards uttalelse i siste nummer av medlemsbladet "Bok og Samfunn".

I samme blad, som utgis av Den norske Bokhandlerforening, blir Skagen bok usedvanlig skarpt angrepet på lederplass. Boken kritiseres for å mangle fintfølelse. Det understrekkes at samtlige kri-

tikere har slaktet den på litt rære premisser. "Det er utrolig hva man kan tillate seg under dekke av at dette er kunst". Boken burde ikke vært gitt ut."

Cappelen forlag står som utgiver. Fra det hold hevdes det at boken er godt skrevet og at det har vært brukt altfor sterke negative ord i pressens vurderinger av boken. Redaktør Per Glad minner om tidligere bøker i samme genre, som Bjørn Gunnar Olsens "Kronprinsen" og Gunnar Larsens "To misstenkelige personer".

Fra Gyldendal Forlag har man ikke fått noen kommentar. Forståelig nok.

KAJ SKAGEN: «HIMMELEN VET INGenting»

Dersom Kaj Skagens nye roman «Himmelten vet ingenting» har et budskap, og det forsikrer forfatteren oss iherdig om — direkte og indirekte, — så må det være at dikting er et livsvilkår for et folk, og at den siste mannsalderens kommersialisering av forlagsvirksomhet og avisdrift står i fare for å ødelegge dette livsgrunnlaget.

Et av Skagens hovedkrav til dikting synes å være at dikteren er ubestikkelig hundre prosent lojal mot intensjonen og stoffet, og framstiller det uten skjeling til kortsiktig suksess og gevinst. I romanen lar han dikteren Johann Valle formulere dette slik: «For hvis du så mye som en eneste gang, i ei eneste svakt øye-

blikk, begynner å tenke på virkningen av din tale eller tausheit, da er du blitt politiker, karrierejeger, opportunist. Og da er du ferdig. Da har de tatt deg.»

Svært langt på veg er det grunn til å slutte seg til et budskap som dette og istemme et varselsrop mot voksende sensasjonsjakt, kjendisdyrkning og alt annet frieri til det som gir kortsiktig gevinst og som derved bedriver det folket en henvender seg til. Så mye større grunn er det derfor til å forundre seg over at Kaj Skagen i den nye boka si gjør akkurat det som han sjøl advarer imot. Hva er det han gjør?

Fram i et slags halvlys tar han såre og smertefylte hendinger fra vårt vesle miljø i vår nære fortid, sjefredaktør for norsk skjønnlitteratur i Gyldendal Norsk Forlag Sigmund Hoftuns sjølmord og hans rolle i sensasjons-

oppblåste motsetninger mellom forlagsdirektør Andreas Skartveit og ei gruppe misfornøyde forfattere. Dette er, ifølge Fressen, mette for all sensasjonshunger! Boka har da også allerede før utløpet av omtalefristen fått en publisitet som få andre, om noen, norske bøker kan ha på i året 1988.

Men Skagen har alibi, dette er en roman. Dermed har han «dikterisk frihet» og kan tillegge lett gjenkjennelige institusjoner og personer egenskaper og gjerninger uten at leseren kan skille mellom faktisk og oppdiktet. Sjøl usårlig kan han bruke alle slags våpen til hva som helst, og det gjør han så det forslår.

Anmelderen er i den situasjon at han har førstehandskjennskap til en del av det faktiske stoffet Kaj Skagen boltrer seg i (ti år 1945—56 i Gyldendal i gullalderdagene, noe omgang med Andre-

as Skartveit gjennom tolv-femten år, nært samarbeid med Sigmund Hoftun helt til hans aller siste dager), men gjenkjenner ikke den virkeligheten Skagen presenterer, og som et flertall av leserne vil oppfatte som faktisk. Mangt i Skagens framstilling kan tolkes som slurv og uvitenhet, lettferdighet — hvis det da ikke er behendig kamuflasje for å styrke roman-alibiet. Lettferdighet og manglende disiplin preger hele romanen, trass i Skagens utvilsomme skriveferdighet. Iblast finner hans følelser for hovedpersonen fine og tillitsvekkende uttrykk, men like ofte beruses forfatteren av egen virtuositet og sklir ut over grensen til det retoriske og patetiske. Iblast følger leseren han i hans syn og resonnementer, men like ofte drukner hans essayistiske utlegninger i hans ublyge fryd over ordgymnastisk ferdighet.

Altså ingen god roman, ikke så god som Skagens evner skulle tilsi. Men mye verre er det: ei bok som gir ei vond og trist kjensle av dårlig skjult spekulasjon i saker som skulle behandles med anstendighet.

Sigmund Hoftuns død var et stort tap for norsk litteratur og for alle oss som hadde gleden av å samarbeide nært med han. Denne boka er ikke til heder for minnet hans.

Kommersialiseringa av forlags- og avisdrift er en stor fare. Den blir ikke mindre av ei bok som denne.

Kaj Skagen
Himmelten vet ingenting
Roman
Cappelen
Sigmund Moren

Hamar
Nag bland
10. sept.
1988

8 SEPT. 1988

Kaj Skagens syndefall

ROMAN

*Kaj Skagen:
Himmelten vet ingenting
Cappelen, 148 sider*

Kaj Skagens «roman», «Himmelten vet ingenting» har vakt et voldsomt oppstyr i pressen. Allerede tidlig i sommer hadde forlag eller forfatter behendig lekket ut nyheten om hostens store nokkelroman. Et utmerket forarbeid som ga det ønskede resultat: Markedet var bereid til å ta imot sensasjonen. Endelig en skikkelig skandalebok i disse magre tider, har kulturjournalistene tenkt og slikt seg om munnen. Og forlaget har frydet seg over oppmerksomheten, og framskyndet lanseringen en hel måned – visstnok for å imøtekommne presseens krav.

Nettopp fordi den er en nokkelroman om vårt eget miljø, er det umulig for den norske litterære verden å vurdere Kaj Skagens bok fordonsfrift. Det gjelder forlaget og konsulentene, og det gjelder bokanmelderne. Det virker desfor lite overbevisende når forlagsredaktør Per Glad i Cappelen uttaler at «boken var så god at den måtte ut», og anmelderne overbeviser heller ikke når de slakter boken fordi den litterært ikke holder mål.

Boken er ikke spesielt dårligere enn andre romaner som utgis i Norge i dag. I lange partier er romanen kjedelig og alfor pratsom, men Kaj Skagen kan skrive norsk og han har en viss evne til personskriving. Selv om hans usedvanlig hule og reaksjonære samfunnsfilosofi dessverre danner et slags ideologisk fundament for romanen, resulterer ikke dårlig filosofi nødvendigvis i dårlig litteratur, det har vi mange eksempler på. Jeg-personens følelse av utilstrekkelighet og skyld er utvilsom, om en temmelig selvnytende skildret. Men i den utstrekning jeg hadde klart å lese «Himmelten vet ingenting» som en vanlig roman, kunne jeg tolket Kaj Skagen dittent at han ønsker å levere en usedvanlig innblikk og usympatisk hovedperson med overdrevne tanker om sin egen betydning. Så ville jeg kanskje anklaget forfatteren for ikke tydelig nok, ha vist at dette er ment som en objektiv, kritisk skildring, dersom jeg var kommet fram til at det altås var hensikten.

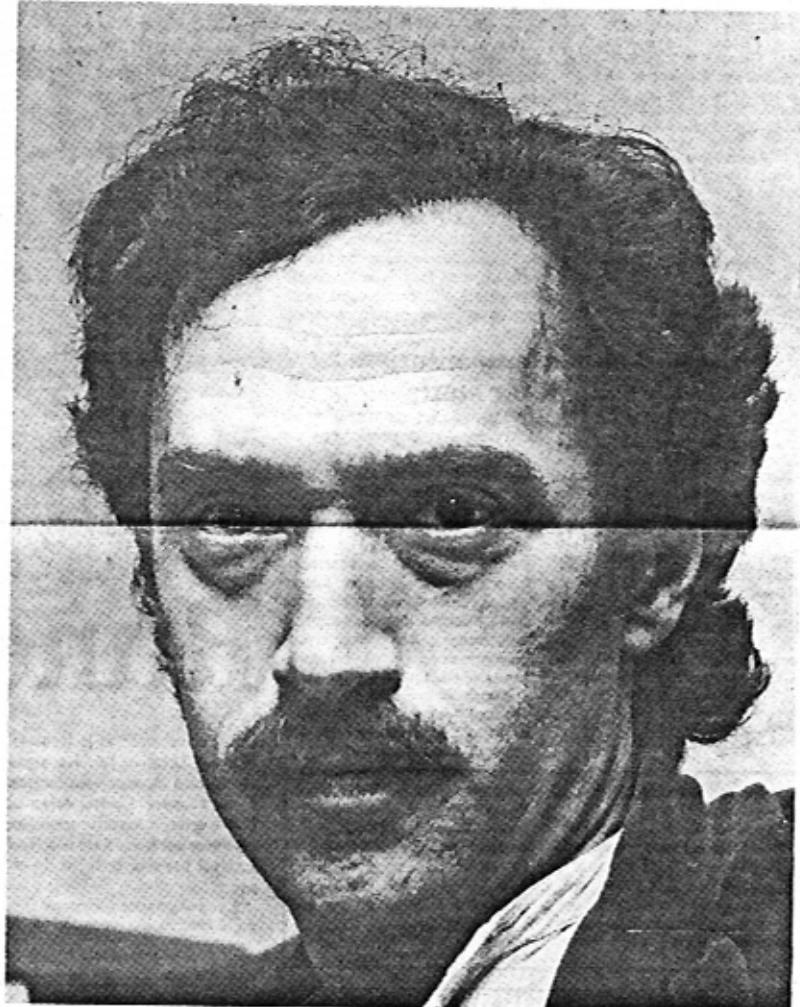
Desverre er det vanskelig, for ikke å si umulig, å lese Kaj Skagens roman på denne måten. Boken er av forlag og forfatter blitt markedsført som en nokkelroman som avslører en maktkamp på liv og død mellom de to sjefene i vårt største forlag. Selv om det litterære livs kjendiser i dag stiller i B-klassen, har det litterære establishmentet trodd såpass mystisk prestisje at selvmord og skandale i et slikt miljø unektelig blir svært pikant lesning.

Enten jeg vil det eller ikke, tror jeg ikke jeg kommer utenom at min reaksjon på «Himmelten vet ingenting» er moralisk. Og når jeg vurderer romanen moralisk, er jeg ikke i tvil: Jeg mener boken er dypt usympatisk fordi den hos Kaj Skagen avslører en hyklerisk dobbeltmoral, en avgrunn mellom liv og lære.

Kaj Skagen angriper Vilhelm Juve/Andreas Skartveit for å ha ødelagt A-forlaget/Gylendas ved å satse på kjendiseri og tabloidbøker – det absolutt verste et åndsforlag kan gi ut. Samtidig smarer han selv sammen en bok som går lengre i smaklast kjendiseri enn noen andre har gjort i de senere år, og er attpå frekk nok til å forlange at vi skal ta hans egen moraliske avsky-og fordornelse på alvor. Enten er han så naiv at han ikke selv forstår at dette ikke henger på grep, eller er han så dum at han tror at alle andre er enda dummere enn ham, og ikke gjennomskuer hans kynisme. Bokens jeg-persone gir uttrykk for at han prøver å sone sin egen skyld ved å skrive den ned, og dette kunne kanskje vært troverdig i en real fiksjon. Men all den tid leseren ikke klarer å skille mellom jeg-personen og forfatteren Kaj Skagen, oppstår et troverdigtsproblem. For leseren vet at ved ekshibisjonistisk å blottlegge sin svakhet, tjener forfatteren penger på å utnytte den usunne nysgjerrigheten omkring en manns selvmord.

Jeg sitter igjen med følelsen av at «Himmelten vet ingenting» er Kaj Skagens definitive syndefall. Man kan i allfall ha ham mistenkt for å ha blitt fullstendig kynisk og fordervet – enda mer fordervet enn de han angriper, fordi han attpå er lognaktig, og frekk nok til å påberope seg høyverdige og åndelige hensikter.

Kaj Skagen ønsker at hans bok skal tolkes som en kjærighetsskildring, en hyllest til Sigmund Hoftun. Også her virker han lognaktig, men kanskje uten selv å være klar over det. Han legger vekt på at Samuel Vik hadde enestående kvaliteter som forlegger, men den forvirrede person han skildrer, motbeviser nettopp hans eget postulat. Han skildrer riktignok forleggeren hovedsakelig i en nedgangsperiode, men sitt litterære skjønn hadde han vel ikke helt

HYKLER: Det er vanskelig å tro på Kaj Skagens fordømmelse av tabloidsamfunnet når han selv går dette samfunnet en høy gang med sin siste bok.

mistet. Det får vi uvilkårlig inntrykk av når Skagen lar Samuel Vik satse på forlagets dårligste forfattere – her barmhjertig kamfistert som Sheila Leaf, Ole Jolley, Johann Valle og jeg-personen. Derved blir romanen også et sorgeligt litterært monument over en

mann som fortjente bedre.

Til slutt – Sigmund Hoftun et teriot seg ikke bare en enke, men også barn som knapt er voksne. Burde ikke de ha sluppet å få rippet opp i en vond fortid med nok en mengde tabloid-oppslag i presen, bare fordi en forfatter som

strør om seg med baystemte ord om ekte kultur og dype åndelige verdier, plutselig føler trang til å skape blest om sin person ved selvnytende å løfte sin samvittighet.

Ida Lou Larsen

Derved leses «Himmelten vet ingenting» på en helt spesiell måte. Den pirrer den snuskete delen av vår nysgjerrighet, vi leser den i hiphop om at forfatteren skal rupe noen saftige og litt ukjente detaljer som kan tilfredsstille åselsgruppe-trangen som finnes hos oss alle. Vi leser, og skammer oss over våre egne motiver for lesningen. Derved skyter vi villig på forfatteren etterpå.

20 SEPT. 1988

SKAGEN «NULLES»?

Av BERNHARD ROSTAD

Kaj Skagens roman «Himmelens vet Ingenting» har ennå ikke vært vurdert av utvalget som mottar mandat til å nulle bøker slik at de ikke blir innkjøpt av bibliotekene.

Hva «nullekomiteen» kommer til blir interessant på bakgrunn av de hemmetelsesliknende anmeldelser toneangivende norske kritikere stort sett har gitt boka. Sterkt supplert av danske Informations Erik Skyum-Nielsen i NRK's Sondagsavisen. Han konkluderte sin anmeldelse slik:

Hard kost

«En patetisk selvhyttelig affære med både opp og side ned med politiske og kulturstoffpolitiske kronikker, klamme passasjerer av forkjølet, knallende kjeder av retoriske spørsmål, overpedagogiske antydninger, ville overdrivelser og, sist men ikke minst, den aller mest vulgære lommepsykologi.»

«Nullekomiteen» er en forkortet betegnelse for Statens bibliotekstilsyns rådgivende utvalg for folkebibliotekene. Dette utvalget vurderer fortløpende alle utkomne bøker og sender sin innstilling til Kulturrådet. Denne ordningen er nå under omlegging.

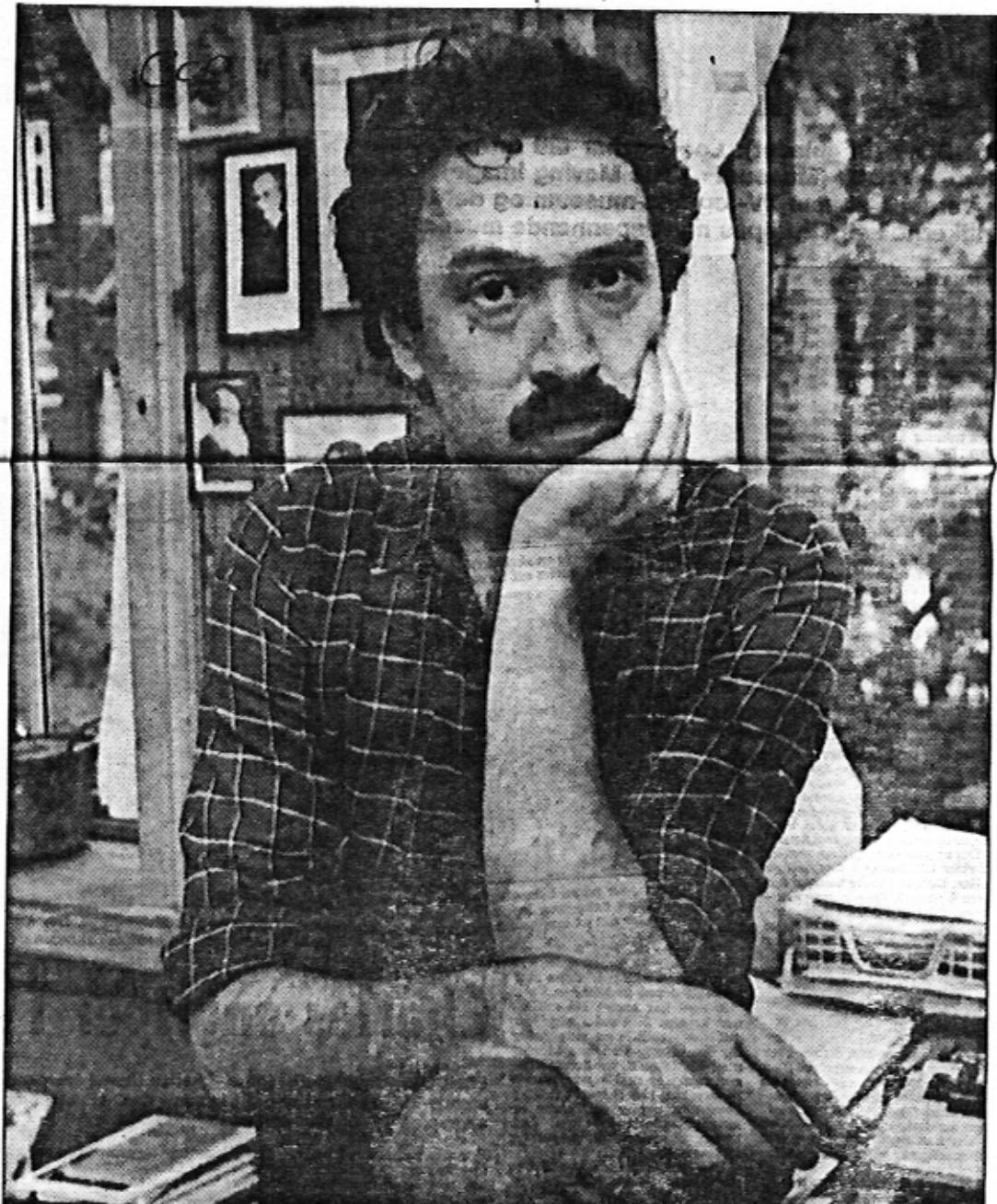
Nyordning

— Vi tar sikte på at det opprettes fire nye utvalg av Norsk Kulturråd som skal vurdere all skjønnlitteratur fra og med 1989, forteller konsulent i rådet Mari Finnes. — Et utvalg skal vurdere prosa, ett lyrikk, ett dramatisk og et annet barnelitteratur.

Nyordningen innebefatter at bare bøker som blir påmeldt til å innkjøpsordningene (for voksne og for barn og ungdom) skal vurderes. Mens del gamle utvalget vurderer alle bøker på norsk, faglitteratur og oversetninger så vel som skjønnlitteratur. Dette utvalget skal vurdere alle bøker som kommer ut i 88, før det blir gravlagt.

Barnebok-kongresser

OSLO (NTB): Ungdomslitteraturens Forfatterlag venter ca 60 forfattere fra 23 land til en internasjonal kongress for forfattere av barne- og ungdomsbøker i Oslo 23. til 25. september. Deltagerne kommer fra Øst- og Vest-Europa, Nord- og Sør-Amerika, Asia og Afrika.

Kaj Skagen siste bok, «Himmelens vet Ingenting» blir slaktet av kritikerne. Får dette betydning for utvalget som skal vurdere innkjøp til bibliotekene?

(Foto: Oddmund Lunde)

A-S

BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
POSTBOKS 1180 SENTRUM,
0107 OSLO 1, TLF. 20 46 75

Utklipp fra:

Åslenposten

Aftenutgaven
OSLO

Pol. tendens: Uavh. konservativ
(Se baksiden)

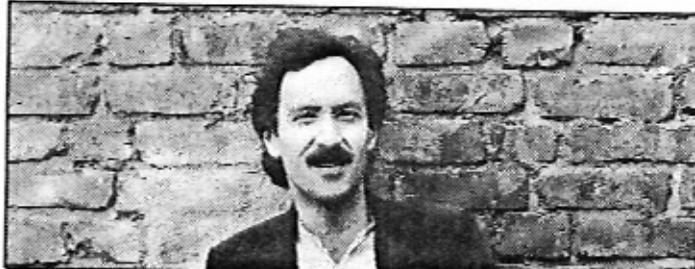
- 9 SEPT. 1988

Bråkmaker fra Bergen

Profilen

Så skulle det ikke gå lenger enn til første uke av september før vi rystes av kulturdebatt forårsaket av en av høstens aller første bøker. Og hva er det som blåser i den ellers så fredelige dam? Kaj Skagen, selvfølgelig. 39 år gammel etablert forfatter, men fremdeles sint, ung mann.

Siste gang det var bråk, var i 1983 etter hans bok «Bazarovs barn». Her holdt Skagen oppgjør med hele 70-årenes norske forfattergenerasjon. «En åndslivskatastrofe på to ben», var bare ein av de karakteristikker som ble Knut Faldbakken til del. El-

Kaj Skagen

(Foto: Rolf Aagaard)

lers fikk de gjennomgå alle sammen, både Solstad, Haa-vardsholm, Flægstad og Køltzow, bare for å nevne noen.

«Bazarovs barn» ble allike-vei ikke frattatt alle litterære kvaliteter. Det har derimot blitt skjebnen til årets bok, «Himmelen vet ingenting».

Efterat alle de store avisene nå har anmeldt boken, er status klar: Total slakt fra ende til annen. Samtlige vender tomme ned for forsøket på en lett kapuflert om-skrivning av konflikten i Gyldendal for fire år siden og den derpå følgende oppri-vende Dagblad-debatt.

Selv om Kaj Skagen virker

som en rolig og stillfarende mann, liker han tydeligvis å lage rabalder. Eller er det kanskje stormmøtet på Club 7 i 1983 som har gått ham til hodet? Aldri har så mange som 750 vært samlet i disse tradisjonsrike lokaler i en så het kulturdebatt.

Rett skal imidlertid være rett. Kaj Skagen er slett ikke bare bråkmaker. Han har levert en rekke gode bøker, blant annet den prisbelønne-de «Broene brenner». Han har redigert det litterære tidsskriftet «Arken» fra sitt bosted i Bergen, og har markert seg som en person svært uavhengig av de fleste møte-retninger i en ellers ganske trend-preget periode i det litterære liv. Kaja Korsvold

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
Tlf. 20 46 75

Utklipp fra:

Nordlandsposten

BODØ

Politisk tendens: Høyre

10 SEPT. 1988

Likegyldig bok for det store publikum

Kaj Skagen:
Himmelten vet ingenting
Cappelen

Forfatteren Kaj Skagen er på krigsstien igjen, og da blåser det gjerne opp til storm. Det slo ikke feil denne gangen heller. Bølgene gikk høyt allerede før romanen «Himmelten vet ingenting» kom ut. Det må føles tilfredsstillende for en forfatter at han så til de grader har lykkes i å skape blest om sitt eget produkt.

I «Bazarovs barn» som kom før et par år siden var det forfatterne som fikk gjennomgå, denne gang svinger han tuktens ris over dårlig maskerte personer innen forlagsverdenen og avisbransjen. En roman med oppdiktede navn, javel – men som likevel beskriver en lett gjenkjennelig virkelighet, og som tar sitt utgangspunkt i det tragiske dødsfallet til sjefredaktøren i et større norsk forlag.

Flere år senere er det en av forlagets forfattere som bestemmer seg for å skrive ned det han husker om dette, og

den dyptgående konflikten som gikk forut for tragedien. Etter hvert som han trenger ned i stoffet begynner han å se konturene av en omfattende skyld som ingen har villet bære ansvaret for.

Og det er dette boken handler om. Hvem som har ansvaret for at det gikk som det gikk. Han tildeler sine personer helteglorier og skurkeroller alt etter som det passer. Han setter det hele på spissen, og fremstillingen er så provoserende i sin form at bråket som startet allerede før romanen ble lagt ut i bokhandlene, var uunngåelig. Det er helt innlysende at denne boken måtte falle enkelte svært tungt for brystet. Det er på mange måter en oppsiktsvekkende bok, og i Oslo-avisene har forfatteren fått en flengende kritikk fordi han med bakgrunn i en tragisk hendelse fra virkeligheten spinner en roman som er en blanding av fakta og fri diktning.

Forfatterens budskap er at «næringsvettet har overtatt for

kulturvettet», for å sitere forlagets vaskeseddel. – Folk i forlagsbransjen tror ikke lenger på at det de synes er verdifullt kan selges. De tror bare på det som er lett å selge, og satser på all verdens skitt, mener forfatteren selv.

Bøkken er til dels drivende godt skrevet, det kan man ikke komme bort fra, og man merker seg knivskarpe formuleringer som kjennetegner akkurat denne forfatteren. Han kan sitt håndverk. Likevel er det lite trolig at romanen vil finne veien ut til noe stort publikum. Til det er den altfor spesiell. Lesere som ikke har noen befatning med hverken forlagsverdenen eller avisbransjen – og det er tross alt det store flertall – vil sannsynligvis stille seg temmelig likegyldig til romanens innhold og budskap. Det korstog forfatteren har begitt seg ut på vil ikke resultere i noen folkevandring, så mye er sikkert.

T. N. Heldahl

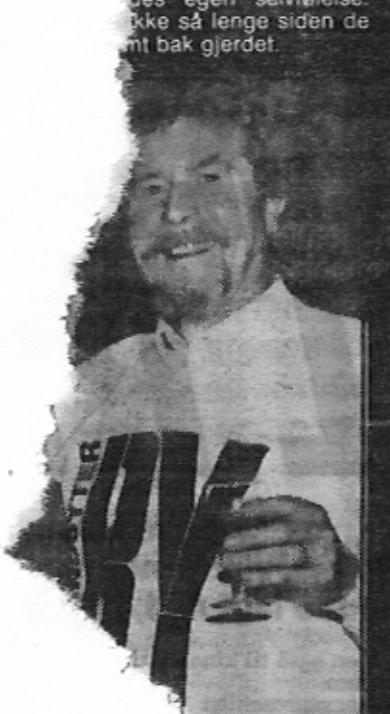
TRAVESE

for de psykisk utviklingsmede. Jeg tror faktisk tilnærmingen til denne gruppen har endret seg. Men ikke alltid. Dissimilis-sukssessen er normalt for de utviklingsmedes egen selvfølelse. Og ikke så lenge siden de ligger bak gjerdet.

ÅRETS TATER:

Age Aleksandersen. Seiv om de fleste tater i Norge nå er fastboende, gode samfunnsborgere. Finnes det en igjen av den gamle sorten? Den evig turnerende, syngende og spillende Age Aleksandersen. Først i år, med biografien «Fremmed fugl», innrømmer han sitt etniske og kulturelle opphav. Årets triste barndom i bokform — en skiltingsvise av en selvbiografi!

ÅRETS SLAKT:

Kaj Skagen. Esteten fra Bergen, Kaj Skagen, ga seg i kast med likbeskrivelser. Det skulle han ikke ha gjort, makan til unison slakt er det lenge siden forfattere er blitt utsatt for. «En gnir seg i øynene og lurer på hvilke deler av Skagens hode som er gått i opplesning.» Skrev Dagbladets anmelder og konkluderte med at «vi hadde fortjent å være i fred for den slags boker.» «Himmelten vet ingen ting», heter slaktofferet.

Dagbladet 29.12.1988.

A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
P.B. 1180, SENTRUM - 0107 OSLO 1
TLF. 20 46 75

Utklipp fra:

VÅRT LAND

OSLO

Pol. tendens: Uavh. kr.

(Se baksiden!)

07 SEPT. 1988

Andreas Skartveit, *Cap*

Administrerende direktør i Gyldendals Forlag, Oslo

• Kaj Skagens nye roman «Himmelvet Ingenting» er en fortelling om svik og skyld. Selv om personbeskrivelsene i Skagens roman avviker noe fra de faktiske hendelsene, er det liten tvil om at skildringen beskriver konflikten i Gyldendal Forlag i 1984, hvor forlagsredaktør Sigmund Hoftuns litteratur-kjære linje kom i konflikt med din markedsrettede profil. Skagen forteller om hovedpersonen «Samuel Vlk» som hadde et ønske om å skape et utbryterforlag, men som kom i konflikt med direktør «Vilhelm Juve» som kun snakker om forfattere og bøker som en utgitt, men som står fram som vinneren av striden. «Samuel Vlk» blir funnet død i skogen da snæen gikk, Sigmund Hoftun tok også livet av seg. Skagen mener selv at boka står ganske fritt i forhold til de faktiske begivenheter, og at ingen skal kunne si med sikkerhet at de er forlagsdirektør Juve. Føler du deg truffet av denne beskrivelsen?

- Jeg ser ingen grunn til at jeg skulle kommentere denne boken.

• Kaj Skagen sier at han ikke har noe imot at folk opplever boka som en kjærighetserklæring til Sigmund Hoftun. Han er sikker på at han ville ha likt den hvis han hadde levd i dag. Selv om Skagen ikke har laget en entydig sort/hvitt historie om de slemme økonomene som tar livet av det snille åndsmennesket, er det likevel Samuel Vlk som skildres mest inngående og varmt og direktør Vilhelm Juve som en streng og markedsorientert person som bare tenker på fortjeneste. Vil du ta affære med Kaj Skagen etter dette?

- Ingen kommentarer.

Av Sh Ellen Jakobsen

THOMAS BREIVIK

Å titte i nøkkelhullet

De klassiske nøkkelromaner er Hans Jægers bøker hvorav «Fra Kristiania-Bohemien» er den mest kjente. Her er åpenlys blottelse av eget og andres privatliv i nød og lyst, kanskje ikke minst det siste. Boken ble beslaglagt som blasfemisk og krenkende for den offentlige bluferdighet, og Hans Jæger dømt til 60 dagers fengsel.

Etter å ha lest Agnar Mykles roman «Lasso rundt fru Luan» utbrøt en venninne av meg: «Gud bevare oss alle, i neste roman kommer Agnar til Bergen». Og Mykle skapte bølger i den lokale andedam i 1956 med romanen «Den røde rubin». Romanen var Bergen med Handelshøyskolen og akademikermiljøet. Romanen ble mest kjent for sine frodige og intime erotiske skildringer. Krenkende for den offentlige bluferdighet, mente riksadvokaten og stilte forfatter og forlegger for retten. De ble frikjent ved Høyesterett. Det ble satt nye grenser for hva som var pornografi og hva som er litteratur.

I vårt lokale miljø var ikke det store spørsmål moral eller ikke, men hvem var Agnar Mykles sengekamerater? For mange av de andre personene var lett gjennekjennelige. Nå kan man si at så langt som vi kjente miljøet, var hans kvinnelige partnere anonymisert. Men ellers var romanen befolket med lyslevende portretter av mennesker i det berenske akademikermiljø. Redaktør Per Monsen og

Trygve Bull sto frem og fortalte at de gjenkjente seg selv, tross de i boken opptrådte under andre navn og der var små detaljendringar.

De fleste portretter hos Agnar Mykle var godlynte med et unntak, her var til gjengjeld personskildringen nærgående og perfid. For oss som kjente vedkommende var portrettet krenkende og gikk langt utover grensene for alminnelig sørmmelighet. Den offentlige sladder rammet ham hardt; han som tidligere var et gladlynt selskapsmenneske ble innelukket og menneskesky. Denne frodige og freidige romanen, som kom som en stormvind inn i kongeriket Norges litterære dødvann, ble skjemmet av denne skittflekk. Både forfatteren og forlagskonsulenten må ha vært bevisstløse. Det er utilgivelig.

Nå kan en si at om hundre år er all ting glemt, da står «Den røde rubin» tilbake som et frodig litterært tidsbilde fra 1938, slik «Fra Kristiania-Bohemien», tross sine litterære svakheter, gjør det fra 1880-årene. Da

bør vi heller ikke glemme Sigurd Hoels roman «Sesam sesam», en vemodig munter og ironisk skildring av kunstnermiljøet i Oslo like før siste krig. Her er de lett gjennekjennelige – Arnulf Øverland, Rolf Stenersen, Hans Henrik Holm og andre større og mindre koryfearer fra Theaterkafeen. Lest med tidsavstand blir personidentifiseringen uvesentlig; det sentrale blir bokens oppgjør med kunstnerne og deres ansvar kontra småborgerskapets mentale og politiske sløvsinn.

Kai Skagens bok «Himmelens vet ingenting» er en nøkkelroman om stridighetene i Gyldendal Forlag med markante portretter av de impliserte. Skagens hovedintrige er enkel, den ene av hovedskikkelsene er martyr og offer for den annens ensidige kommersialitet, og drives inn i døden av krefter han ikke rår med. Skagens intensjoner er de beste og hederligste, han vil et oppgjør med «tidsanden». Men han

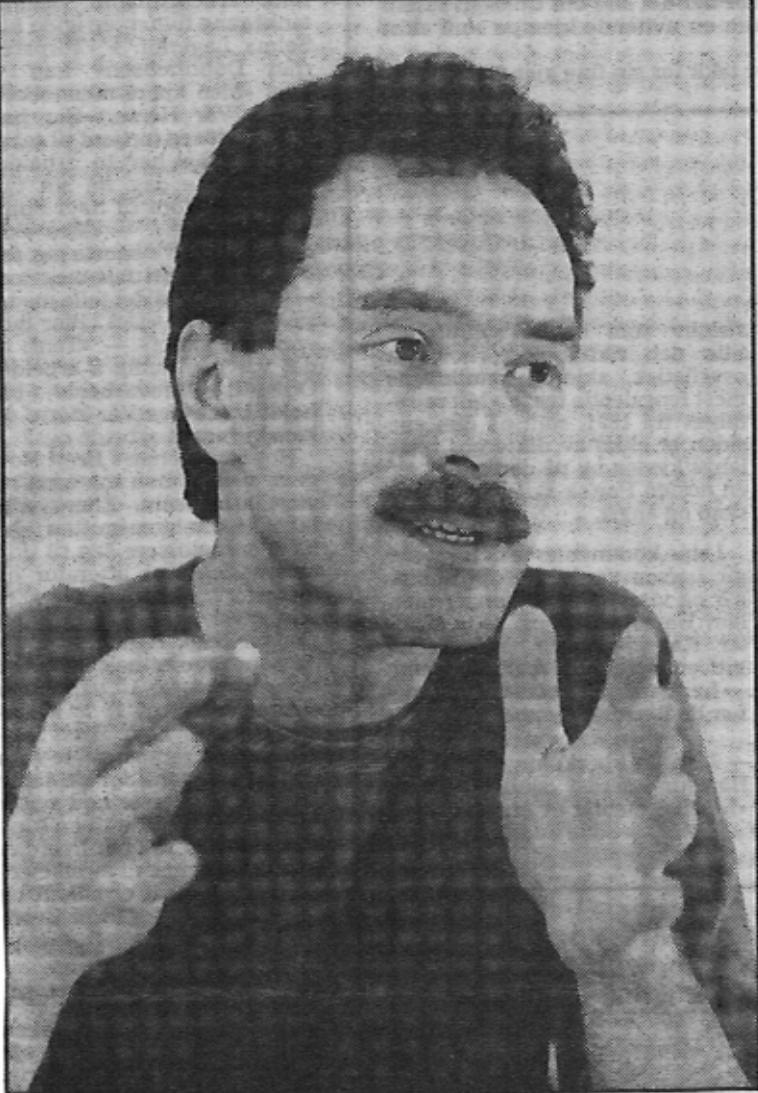
mangler Sigurd Hoels ironiske distanse til stoffet. Boken er patetisk og sentimental.

Åpningsavsnittet er makkabert og må være direkte krenkende for den dødes familie. Har Agnar Mykles bok en skjemmede skittflekk, så vrirmer det av små og store klyser på siden hos Skagen.

En kan vel ikke vente stor selvkritikk av en forfatter som brenner for sitt emne, men at «Himmelens vet ingenting» slapp gjennom konsulentene i Cappelen Forlag må enten være en arbeidsulykke eller spekulasjon i et selvmord. Det er få områder som er tabu i tabloidavisene, som Skagen angriper for å kommersialisere åndsliv. Selv fanges han i den samme snaren – tross de beste hensikter.

Burde kanskje forfatterne og forlagene, som journalistene, ha en «Vær varsom»-plakat?

Bergens Arbeiderblad
26. nov. 1989.

Kaj Skagen
kjem...

JAN NYBERG

Det kan bli eit skikkeleg rabaldermøte på årets Bokdag i Bergen Kunstforening førstkomande laurdag. To av dei mest kontroversielle bøkene denne hausten, «Mercedesryttaren» av Rolf Sagen, og «Himmelen vet ingenting» av Kaj Skagen, står nemleg på dagsorden i to paneldebattar.

Vestlandsavdelingen av Norsk Forfattersentrum har i år valt å legge opp til fire paneldiskusjonar i tillegg til dei tradisjonelle opplesingane. Heile 37

forfattarar skal ta del i programmet, som i år er eit samarbeidsprosjekt med kunstforeningen, som i høve dagen også opnar den tradisjonelle juleutstillinga, med eit stort utval kunst både av lokale, nasjonale og internasjonale kunstnarar.

Mest interesse knytter det seg utan tvil til dei to paneldiskusjonane som har tema politivald og nøkkelromanar. Førstnemnde tar utgangspunkt i Rolf Sagens mykke omtalte bok «Mercedesryttaren», men også Arild Dahls skodespel «Politi! Politi!». I tillegg til dei to, sit Torstein Hjellum og Thor Øyvind Jensen i panelet. I det andre panelet sit Kaj Skagen, Thomas Breivik og Erling Gjelsvik, medan diskusjonen blir leia av Gunnar Staalesen.

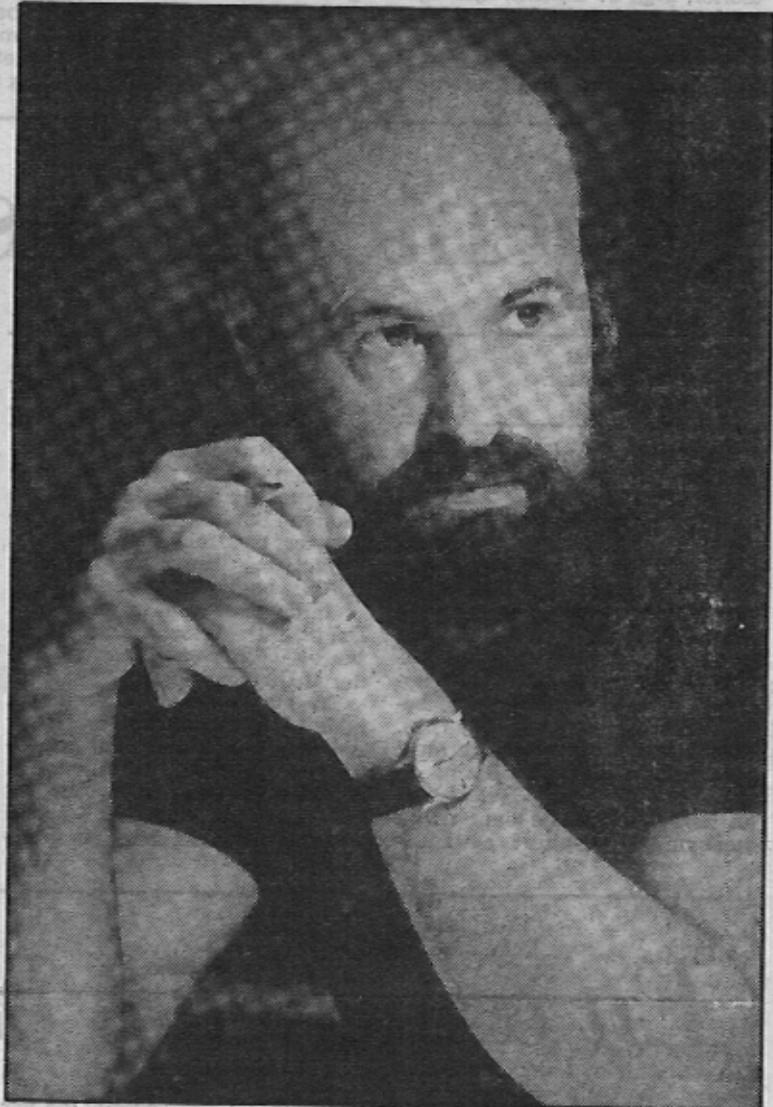
Meiningsutveksling

Dei to styremedlemmene i forfattarsentret, Er-

Rabalder- møte på Bokdagen?

Bergens Tidende tirsdag 22. nov. 1988

...og Rolf Sagen
kjem.

ling Gjelsvik og Gunnar Staalesen, legg ikkje skjul på at dei ventar sterke meiningsutvekslinger om begge tema. På spørsmål om ikkje panela er lovleg einsidig samansette, seier Gjelsvik at det ikkje var mulig å få representantar frå politiet til å delta i panelet.

Når det gjeld debatten om Skagens bok, seier Staalesen at han veit det vil kome sterke motsynspunkt frå andre utanom panelet, men at diskusjonen like mykje er tenkt å handle om nøkkelromananen i litteraturhistorisk lys, med vekt på både Agnar Mykles «Sangen om den røde rubin» som utleverte store delar av student- og kunstnarmiljøet i Bergen på 50-talet, Sigurd Hoels «Sesam Sesam» som gjorde det same med Mot Dag-miljøet i Oslo, men også Gjelsviks forfattarskap, som delvis har tangert nøkkelroma-genren.

Krim og barnetime

Men det blir også meir på Bokdagen. Eit anna panel skal diskutere krim- og spenningslitteratur, med deltakarane Dag Helleve, Ragnar Hovland og Gunnar Staalesen, medan Elisabeth Aasen skal leie ein samtale om korleis ei bok blir til, med deltakarane Thomas Espedahl, Jan Landro og Lars Helge Nilsen.

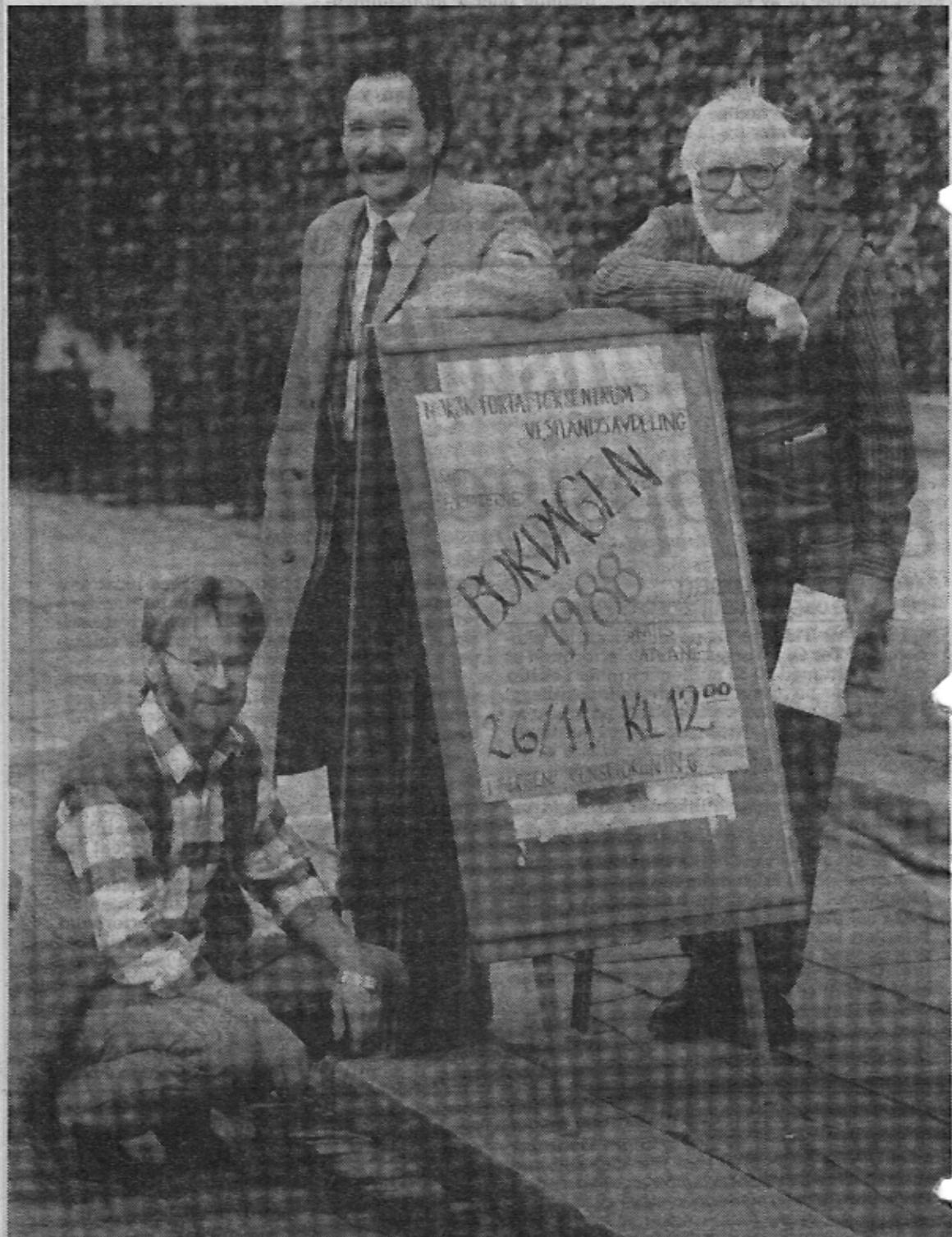
Det blir dessutan barnetime, ungdomsprogram, opplesing frå romanar og diktsamlingar. I tilknytning til arrangementet blir det også bokmesse, med høve til å kjøpe signerte bøker, og det blir sjølv sagt høve til å ta ein kopp kaffi i kaféen, om det skulle bli for mykje litteratur på ein gong.

Hekseprosess mot Skagen?

TEKST: JAN NYBERG
FOTO: ØRJAN DEISZ

Rabalderet som forfattersentret hadde annonsert i samband med årets bokdag i Kunstforeningen lørdag, ble langt på veg innfridd. Kaj Skagen tok et flengende oppgjør med de 198 kritikerne som unisont hadde slaktet boken hans, og fikk støtte av kollega Erling T. Gjelsvik, for at han er blitt utsatt for en hekseprosess fra en kulturelite som føler seg tråkket på tærne.

— Hadde Kaj Skagen lagt handlingen i sin bok til et hvilket som helst annet miljø enn presse- og forlagsbransjen, er det utenkelig at boken hadde blitt slaktet av en samlet kritikerstand. Han har helt opplagt tråkket på kultur-eltiens ømme tær, og det reaksjonsmønstret han er blitt møtt med, er nyttig å få raket ut, sa Gjelsvik, som forklarte det fordømmende hylekoret utfra laugsegmentaliteten i kritikerstanden: — Et par toneangivende kritikere med et nært forhold til konflikten Skagen har beskrevet, slo først beinhardt til, og resten av kritikerne hengte seg lojalt på. Dette hadde aldri skjedd, hadde ikke en av personene som angripes i boken vært en sentral kulturskribent.

Det var slett ikke bare idyll da Erling Gjelsvik, Kaj Skagen og Thomas Breivik diskuterte nøkkelromaner med utgangspunkt i Skagens bok «Himmelen vet ingenting» på Bokdagen lørdag.

Høy temperatur

Thomas Breivik, som for sikkerhets skyld hadde trykket innleget han skulle holde i en avis samme dag, fikk også passet sitt påskrevet. «Åpningsavsnittet (i Skagens bok) er makabert og må være direkte krenkende for den dødes familie. Har Agnar Mykles bok en skjemmende skittflekk, så vrimer det av små og store klyser på sidene hos Skagen», sto det å lese i avisens. Av en eller annen merkverdig grunn leste ikke Breivik opp akkurat dette avsnittet, men det gjorde derimot Skagen, som ikke var nådig i svar på tiltalen:

— Breivik er en ape som bare repeterer de 198 avisartiklene — jeg har nettopp hatt oppstilling — som har stått om boken denne høsten. Det er påfallende at når en bok er full av dritt fordi det skjer noe ute i virkeligheten, er det boken som skal kritiseres, og ikke virkeligheten. Alle vet at hadde ikke det famøse førstesideoppslaget i Dagbladet kommet på trykk, ville personen jeg omtaler i boken fortsatt vært i live. Den gangen kunne det vært på sin plass og snakket om personvernnet, men å snakke om personvernnet til en som er død, er både dumt og tapelig, sa Skagen. Breivik på sin side, mente at Skagen tydeligvis hadde de beste hensikter med boken, men mislyktes, fordi han ikke har greidd å skape nok distanse til stoffet, slik at historien er blitt både sentimental og patetisk.

Adskillig lavere temperatur var det i panelet som skulle diskutere den kunstneriske formidlingen av politivold, med utgangspunkt i Rolf Sagens bok og Arild Dahls teaterstykke om emnet. Det var heller ikke å vente, all den tid panelet besto av fire deltakere med knapt en motforestilling mot virkelighetsoppfatningen til «redelighetens heltmodige representanter, Nordhus og Vogt» som paneldeltaker Tor Øyvind Jenser uttrykte seg. Debatten fortønnet seg mest som et møte i «Selskabet Den Gode Hensikt» — uten sammenlikning for øvrig, med drønnende malm og klingende bjeller.

Torstein Hjellum og Rolf Sagen malte den fascistiske politistaten på veggen med bred pensel, og var skjønt enige om at justismordene i den såkalte boomerang-saken, er et resultat av politiets disciplineringsfremstøt overfor pressen.

Sagen kunne også fortelle at «det har begynt å skje ting», på direkte spørsmål om han personlig fryktet reaksjoner fra politiets side.

Underholdende

Mer underholdende var det derimot å høre på Ragnar Hovland, Gunnar Staalesen og Erling Gjelsvik diskutere krim- og spenningslitteratur. — Bergen er den perfekte setting for hardkokt litteratur. Jo mer regn i høsttunge kvelder, dess bedre litteratur, sa Staalesen, som argumenterte

for sitt valg av krimgenren ut i fra ønsket om å nå flest mulig. Ragnar Hovland kunne fortelle et forbløffet publikum at hans motivasjon for å skrive krim, kunne spores tilbake til en episode fra oppveksten i Bergen: — Da jeg som fire-åring en kveld sto og så ut vinduet, så jeg en rekke andre vinduer med lys i, og som jeg var overbevist om at det foregikk forferdelige ting bak. Dette forferdelige skulle jeg gjerne likt å vite hva var, og skjonte straks at jeg måtte finne ut av. Det er dette jeg nå skriver om. På direkte spørsmål om dette er en utelukkende maskulin genre, kunne Erling Gjelsvik berolige den kvinnelige spørsmåsstilleren fra salen om at han nå har skrevet et radioteaterstykke med en kvinnelig, hardkokt bibliotekar i hovedrollen. Bokdagen i år var ellers lagt opp med parallele arrangementer samtidig med paneldebattene. Her var det opplesninger fra barnebøker, ungdomsbøker, voksenromancer og lyrikk. Derved unngikk en de gigantiske maraton-opplesningene, og publikum fikk en langt mer intimt forhold både til tekstene og oppleserne. Spesielt bra fungerte dette for poeten Hermann Starheimsæter, Alf Saltveit, Truls Horvei, Solfrid Sivertsen, Øyvind Berg og Jan Inge Sørø, som alle viste seg fremragende tolkere av egne tekster for et takknemlig og lydhørt publikum.

Bergens Tidende 28.11.88.

19 OKT. 1988

— Skal man bekjempe sin skyld, må man være så skyldig å gjøre det — det vil si stå inne for noe, skriver Torgeir Schjerven i denne artikkelen, som både er en kommentar til oppstyret om boka og ei vurdering av innholdet.

En dydig bekjennelse

ROMAN

Kaj Skagen:
Himmelvet ingenting
Cappelen

ÅRETS KAJ Skagen-roman bærer den sensasjonelle tittelen «Himmelvet ingenting», og fikk en forhåndsantering av nesten unikt omfang i norsk presse og i Dagrevyen på TV. Riktig enåndalsvæslugger av et bok skulle det være, med utgangspunkt i forlagspolitikk og litteratur i krisje. En sprengladning i aksjeselskapet, det såkalte «kulturforlagets» Gyldeidals grunnmur. Og enda mer enn det uhyre aktuelle og viktige budskapet i boka, ble forfatterens vilje til å få dette budskapet ut, trukket fram. Forfatteren hadde funnet det nødvendig å bryte et tabu, vi ble altså invitert til å innta rollen som kikkere. Og det vi skulle få ta en nærmere kikk på var forholdet mellom direktør Andreas Skartveit og sjefredaktør Sigmund Hoftun og sistnevntes selvmord.

Nå heter riktig nok Hoftun Samuel Vik og Skartveit Wilhelm Juve i boka, noe som burde indikere at den inneheldt et spenn av såkalt fri diktning, også overfor Dagrevvens medarbedere. Men de tenkte vel: «Pokker, vi kjører det ut på skjermen, vi bryter et tabu vi også! Innslaget ble avrunda og formodentlig sunnkskyldt med at «Skagen er en svært aktuell forfatter som blir trykt i opplag bare de farreste norske forfattere kan drømme om». (I en meget kort såkalt omtale av en annen bok, i Dagbladet før et par uker siden, var avisas flaglige konklusjon denne: «etter lesningen føler man seg litt beskjemmet, som når man forlater en malerutstilling hvor det ikke henger en eneste rød lapp». Altså: «Leve den kunsten som selger!». Denne parentesen bare for å «balansere» kritikken av Dagrevyen.) Verken forfatteren eller Cappelen la mer enn lillefingeren imellom for å forhindre media i — allerede før boka kom ut — å «avsløre» hvem romanfigu-

— Skagens roman mangler både diktrisk frihet og journalistisk nygjerrighet. Det mest aktuelle ved boka er derfor alt styret omkring den.

rene Juve og Vik «egentlig er». De var derfor med på å invitere til spekulasjon omkring en tragedie, for å skape oppslag og salg.

Å ta et slikt stoff ut av virkeligheten og presentere det i kunstform med oppdiktede personnavn, må være motivert av en ubenlig vilje til å dikte mer virkelighet inn i det. Blir det virkelig diktning, vil hensetningen som ligger til grunn bearbeides og finne sin plass og sin intensitet i selve

— Personlig velger jeg å kalte forfatteren Sivert Ålehode og vil straks få til og understreke at det ikke dermed er snakk om den egentlige Sivert Ålehode, og selv sagt ikke Kaj Skagen (bildet).

FOTO: ROALD HELGHEIM

teksten, i tilkjonen. Dette skjer ikke i årets Skagen-roman. Den mangler både dikterisk frihet og journalistisk nygjerrighet. Det mest aktuelle ved boka er derfor alt styret omkring den, forhåndsanteringen og den påfølgende omtrent like usmakelige slakten av den fordi den ikke svarte til forventninger m.m. Kort sagt: det boka ikke er. Dette gjelder også når den skal vurderes litterært.

Bokas personer er altså ikke mye utenfor som i boka. På den ene siden er ikke Hoftun egentlig Hoftun, sliksom Skartveit ikke egentlig er Skartveit. På den annen side er ikke Juve Juve eller Vik Vik, og iallfall ikke den lærde, humørfulte, humoristiske og umåttelig genererte tidligere forlagsredaktører Sigmund Hoftun. Hva som befinner seg over boka ved vi ikke om, bortsett fra at titlen indikerer en intens strøm av mangel på kunnskap fra det høyres side. Hjem eller hva som står bak denne jeg-romanen av Kaj Skagen står også for meg som en gate, utfra den særegne litterære metode som anvendes. Skagen er neppe den egentlige Skagen. Personlig velger jeg å kalte forfatteren Sivert Ålehode, og vil straks få til og understreke at det ikke dermed er snakk om den egentlige Sivert Ålehode, og selv sagt heller ikke Kaj Skagen. Etter å ha prøvd å vinkle meg inn på dette litterære prosjektet uten å finne ut hva som er i, utenfor, bak eller over boka, vil jeg

forsøke å referere i klartekst for meg selv noen inntrykk fra gjennomlesningen av Sivert Ålehodes Kaj Skagen-roman av året for om mulig å finne ut hva som ligger under. (Lykkes jeg ikke i dette, vil jeg nesette ubeleste banker på himmelens port og om mulig inngå i Vårherrens skare av uvitenhet. Jeg vil da, forhåpentlig en fredag før jul, i så godt humør som mulig, debutere som gjenganger i KKs redaksjon med en forsvarsskrift fra denne tilstanned under den sådanne New-Age-headingen: «Himmelvet ingenting!») Det beror imidlertid på at det Ålehode påstår i titelen er riktig, og dette vet vi føreløpig lite om.)

Det vi med sikkerhet kan si er at Sivert er oppatt av døden. Her finnes lange innerlig konkretiserte skildringer av en mann som er lik som er mann eller lik — i skogen. Sivert har trukket til Paris under mye av det iverdige arbeid med sin bok. Også her plages han av døden. Sivert ringer forgjøves etter ambulanse til en kvinne som der på en benk i en svært vakker park, hvorfor han finner tilbake til sitt losj og holder seg innendørs en tid. Kun et sted i sin Skagen-roman er Sivert Ålehode direkte usin, og her bryter han et tabu. Han skriver om en som tar livet av seg, og konkluderer med at slike som gjør det: «de kan ikke begraves». Om dette er ment billedlig eller ikke avsløres ikke gjennom bokas litterære metode. Jeg

vil minne om at det å ta i bruk poetiske virkemidler fordrer prestisjon, ellers kan det gå riktig galt.

Bokas hovedakterer, en direktør og en redaktør med vidt forskjellige verdi-grunnlag, i et forlagsmiljø med lite ytre handling ... dette er ingredienser som formelig innbyr til et kammerspill, til noe fortettet som spenner utover. Det fins tilløp til noe slikt, men forfatteren står ikke løpet ut, han velger ikke noen form. Han gir stadig over i lange meningssytringer som gjerne begynner forholdsvis konkret for så å utvikle seg til umåtelige flanerer om kommersialisering og forpesting av jord, luft, sjelen, kroppen, forlagene, litteraturen og selv sagt Europa! (Patagonia og Schibsted-gruppen, Harald Griegs og Brikt Jensens Gyldeidal tilhører her floren av umevnte fristeder.) Prestisjon er også her stikkordet.

— Han gir stadig over i lange meningssytringer som gjerne begynner forholdsvis konkret for så å utvikle seg til umåtelige flanerer om kommersialisering og forpesting av jord, luft, sjelen, kroppen, forlagene, litteraturen og selv sagt: Europa!

Sivert Ålehode inntar sin jeg-form i et sovert og reflektert norsk, og han gjør dette med en beundringsverdig reservert holdning til sin egen bevissthet og den viten han innehør om de tragiske omstendigheter han befinner seg i. Mot slutten av boka spiser han og drikker litt — i sin fineste dress! — sammen med noen forskruide kollegaer (altså «Norske forfattere») og forlagsdirektøren, mens den utstøtte forlagsredaktøren, som i begynnelsen av boka er taler for de virkelige verdiene, driver inn i selvmordet. Dette maktens hender som har knyttslipset hans, mener Sivert. Det som i utgangspunktet så ut til å skulle være et forsvar for forlagsredaktørens overbevisning om litteraturens nødvendighet, blir dermed en beleilig bekjennelse av generell skyld. Slik vender denne boka, som er full av meninger, seg innover mot sjelens uvitende himmel hvor forlag er forlag, litteratur litteratur og meninger så mangt. Det som finnes av gode litterære partier, blir stående som effekter i et tomt drama. Jeg har sjeldent lest en så dydig bekjennelse av skyld. Man kan selvfolgeleg si at intet er sikkert her i livet, men en ting er sikkert: Skal man bekjenne sin skyld, må man være så skyldig å gjøre det — det vil si stå inn for noe.

TORGEIR SCHJERVEN